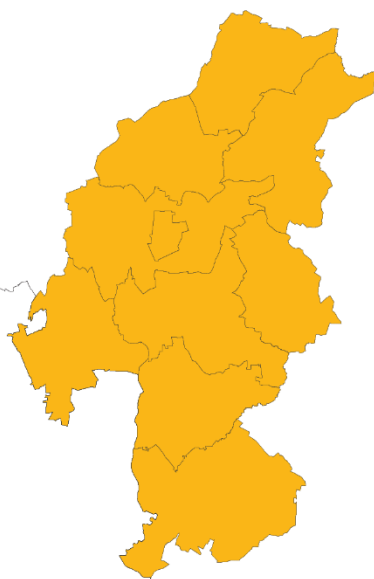

Strategia terytorialna

**Partnerstwo
Ziemia wysokomazowiecka**

POWIAT
WYSOKOMAZOWIECKI

MIASTO
WYSOKIE
MAZOWIECKIE

GMINA
CIECHANOWIEC

GMINA
CZYŻEW

GMINA
KLUKOWO

GMINA
KOBYLIN-BORZYM

GMINA
KULESZE KOŚCIELNE

GMINA
NOWE PIEKUTY

GMINA
SOKOŁY

GMINA
SZEPIETOWO

GMINA
WYSOKIE
MAZOWIECKIE

Strategia terytorialna

**Partnerstwo
Ziemia wysokomazowiecka**

Projekt 1.zmiany

Strategia terytorialna

Partnerstwo Ziemia wysokomazowiecka

Opracowanie

Związek Miast Polskich-

Zespół autorski

Ireneusz Kamiński, Jerzy Żelichowski

Kierownik projektu CWD

Jarosław Komża

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” poprzez bezpośrednie doradztwo ZMP w strategicznym planowaniu rozwoju 38 partnerstw samorządowych, ma na celu popularyzowanie idei partnerstwa międzysamorządowego, wzmocnienie zdolności gmin i powiatów do podejmowania przemyślanej i celowej współpracy oraz planowania kompleksowych przedsięwzięć aktywizujących potencjał obszaru partnerstwa i budujących jego rozwój.

Dzięki współpracy Związku Miast Polskich, samorządów lokalnych i regionalnych oraz Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, dla ponad 370 partnerskich gmin i powiatów z obszarów borykających się z problemami rozwojowymi przygotowywane są diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej, a następnie strategie terytorialne oraz pakiety przedsięwzięć podnoszące jakość życia mieszkańców.

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” realizowany jest w okresie od września 2020 do marca 2022 roku w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

2021 © Związek Miast Polskich

Skład Partnerstwa

Powiat Wysokomazowiecki, Miasto Wysokie Mazowieckie, Gmina Ciechanowiec, Gmina Czyżew, Gmina Klukowo, Gmina Kobylin-Borzymy, Gmina Kulesze Kościelne, Gmina Nowe Piekuty, Gmina Sokoły, Gmina Szepietowo, Gmina Wysokie Mazowieckie.

Skład Rady Partnerstwa

Przewodniczący Rady Partnerstwa: Bogdan Zieliński Starosta Wysokomazowiecki, Jarosław Siekierko Burmistrz Miasta Wysokie Mazowieckie,

Członkowie: Eugeniusz Święcki Burmistrz Ciechanowca, Franciszek Kuczewski Burmistrz Czyżewa, Piotr Uszyński Wójt Gminy Klukowo, Dariusz Sikorski Wójt Gminy Kobylin-Borzymy, Stefan Grodzki Wójt Gminy Kulesze Kościelne, Marek Kaczyński Wójt Gminy Nowe Piekuty, Radosław Choiński Wójt Gminy Sokoły, Robert Lucjan Wyszyński Burmistrz Szepietowa, Krzysztof Krajewski Wójt Gminy Wysokie Mazowieckie.

Skład Grupy Roboczej

Ewa Konarzewska Zastępca Burmistrza Miasta Wysokie Mazowieckie - **Koordynator Grupy Roboczej**, Aneta Puchalska Zastępca Kierownika Wydziału Organizacyjnego Starostwa Powiatowego w Wysokim Mazowieckiem, Emilia Puchaczewska Kierownik Referatu Inwestycji w Gminie Ciechanowiec, Marek Kuziak Sekretarz Gminy Czyżew, Marzena Kendzierska Podinspektor ds. budownictwa i zagospodarowania przestrzennego w Urzędzie Miejskim w Czyżewie, Aleksandra Sakowska Sekretarz Gminy Klukowo, Arkadiusz Puchacz Kierownik Referatu Inwestycji i Rozwoju w Urzędzie Gminy Klukowo, Michał Samełko Referent w Urzędzie Gminy Kobylin-Borzymy, Marzena Frankowska Sekretarz Gminy Kulesze Kościelne, Leszek Dąbrowski Zastępca Kierownika Referatu Inwestycyjno-Komunalnego, Ochrony Środowiska i Rolnictwa w Urzędzie Gminy Nowe Piekuty, Bożena Perkowska Kierownik Referatu Inwestycyjnego i Planowania Przestrzennego w Urzędzie Gminy Sokoły, Arkadiusz Jankowski Inspektor w Urzędzie Miejskim w Szepietowie, Agnieszka Idźkowska Sekretarz Gminy Wysokie Mazowieckie, Sylwia Grochowska Kierownik Referatu Infrastruktury i Rozwoju w Urzędzie Gminy Wysokie Mazowieckie.

Spis treści

1.	Synteza diagnozy i założenia do strategii	9
1.1.	Wprowadzenie	9
1.2.	Podstawowe informacje o Partnerstwie.....	10
1.3.	Podstawowe wnioski z powiązań funkcjonalnych	10
1.4.	Kluczowe potencjały i bariery rozwojowe	12
1.4.1.	Potencjały rozwojowe	12
1.4.2.	Kluczowe problemy	14
1.5.	Kluczowe determinanty potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa	15
1.6.	Kluczowe wyzwania oraz kierunki strategicznej interwencji i współpracy.....	16
2.	Cele partnerstwa	22
2.1.	Cel nadrzędny Partnerstwa.....	22
2.2.	Cele strategiczne	23
2.2.1.	Cel strategiczny 1: Innowacyjna i zrównoważona gospodarka	24
2.2.2.	Cel strategiczny 2: Aktywna społeczność dla rozwoju	24
2.2.3.	Cel strategiczny 3: Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia.....	25
2.2.4.	Cel strategiczny 4: Partnerska Ziemia wysokomazowiecka.....	27
2.3.	Cele strategiczne Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” a Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030	27
2.4.	Cele Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” a Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.....	29
2.5.	Cele Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” a polityki Unii Europejskiej	30
2.6.	Cele Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” a cele rozwojowe gmin partnerskich	32
3.	Projekty	32
3.1.	Projekty strategiczne	32
3.1.1.	Projekt strategiczny dla celu 1: „Wysokomazowiecka Dolina Rolnicza 4.0 jako element Podlaskiej Doliny Rolniczej 4.0”	32
3.1.2.	Projekt strategiczny dla celu 2: „Aktywna, przedsiębiorcza młodzież”	34
3.1.3.	Projekty strategiczne dla celu 3: „Partnerstwo Ziemia wysokomazowiecka samowystarczalne energetycznie” „Partnerstwo Ziemi wysokomazowieckiej odpornej w czasie kryzysu”	37
3.2.	Projekty uzupełniające	42
3.2.1.	Projekty uzupełniające celu 1 - „Innowacyjna i zrównoważona gospodarka”:.....	42
3.2.2.	Projekty uzupełniające celu 2 - „Aktywna społeczność dla rozwoju”:	43
3.2.3.	Projekty uzupełniające dla celu 3:.....	43

3.2.4.	Projekty uzupełniające dla celu 4:.....	44
4.	Warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii.....	45
4.1.	Wymiar organizacyjny.....	45
4.2.	Wymiar społeczny	47
5.	System monitoringu i oceny skuteczności realizacji strategii	47
5.1.	Wskaźniki realizacji strategii	47
5.2.	System monitorowania strategii.....	50
5.3.	Ocena (ewaluacja) stopnia osiągnięcia celów strategicznych	51
5.4.	System oceny funkcjonowania Partnerstwa.....	52
6.	Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych	53
6.1.	Partycypacja społeczna na etapie przygotowywania strategii	53
6.2.	Partycypacja społeczna na etapie realizacji strategii.....	56
6.3.	Partycypacja społeczna na etapie oceny efektów strategii	57
7.	Źródła finansowania - potencjalne źródła finansowania dla poszczególnych projektów	58
7.1.	Środki pochodzące z budżetu Państwa i funduszy celowych.....	58
7.2.	Środki pochodzące z funduszy Unii Europejskiej	59
8.	Spis rysunków	66
9.	Spis tabel	67

1. Synteza diagnozy i założenia do strategii

1.1. Wprowadzenie

Rozwój gospodarczy i społeczny, ład przestrzenny i zagospodarowanie terenu, ochrona środowiska naturalnego, edukacja i opieka nad dziećmi, standard życia społeczności i pomoc społeczna oraz wiele innych przypisanych prawem obszarów, to zadania dla samorządów lokalnych, za które ponoszą one odpowiedzialność przed swoimi mieszkańcami.

Planując i realizując strategię rozwoju, polityki sektorowe, programy i projekty, samorządy powinny obserwować zjawiska, trendy i zmiany, które mogą wpływać na poziom życia lokalnych społeczności, ale też niedostrzeżone lub ignorowane mogą zagrażać ich rozwojowi i przyszłości. Sytuacja samorządów jest pod tym względem mocno zróżnicowana.

Szczególną grupą samorządów są te, które położone często na obszarach rolniczych, zagrożone są marginalizacją społeczno-gospodarczą, podlegają procesom depopulacji, których tempo rozwoju nie nadąża za wzrostem potencjału innych samorządów, a malejące zasoby finansowe ograniczają możliwości skutecznego przeciwdziałania tym procesom.

Pilotażowy program Centrum Wsparcia Doradczego realizowany przez Związek Miast Polskich na zlecenie Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej ma wspierać położone w obszarach problemowych i zagrożone marginalizacją samorządy lokalne, które wspólnie z innymi samorządami w tworzonych strategiach rozwojowych, we wspólnie realizowanych projektach i działaniach partnerskich dostrzegają szansę przyspieszenia swojego rozwoju.

Strategia terytorialna Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” określa kluczowe dla obszaru partnerstwa wyzwania rozwoju społeczno-gospodarczego, wynikające ze zdiagnozowanych i przedstawionych w „Raporcie diagnostycznym”, istniejących uwarunkowań społecznych, ekonomicznych, środowiskowych i infrastrukturalnych. Jest wyrazem wspólnej polityki gmin i powiatów partnerskich, zbieżnej ze strategią wojewódzką do roku 2030. Jest również pierwszym tego typu dokumentem, opracowanym wspólnie przez 10 gmin i 1 powiat obszaru Partnerstwa, który dzięki ekspercko-partycypacyjnemu modelowi pracy, pozwolił na włączenie w jego przygotowanie wielu interesariuszy spośród bardzo różnych środowisk.

Niniejsza strategia jest wynikiem wyboru kluczowych kierunków rozwoju i interwencji dla wyzwań określonych w diagnozie, których ustalenie pozwoliło na zdefiniowanie celów partnerstwa oraz wskazanie najważniejszych projektów strategicznych. Uporządkowane w zgodzie z następstwem procesowym rozdziały strategii ilustrują każdy z etapów prac, prowadząc do projektów strategicznych, opisu wdrażania, zarządzania i monitorowania strategią, potencjalnych źródeł jej finansowania oraz udziału społeczności lokalnej na każdym etapie jej przygotowania i wdrażania.

1.2. Podstawowe informacje o Partnerstwie

Partnerstwo „Ziemia wysokomazowiecka” jest utworzone wokół miasta powiatowego Wysokie Mazowieckie przez okoliczne gminy i miasta wchodzące terytorialnie w skład całego Powiatu Wysokomazowieckiego. Ponieważ w partnerstwie znalazły się wszystkie gminy powiatu wysokomazowieckiego, zgodnie z założeniem projektu pilotażowego, członkiem partnerstwa jest również Powiat Wysokomazowiecki. Partnerstwo zawiązało się wokół wspólnej aplikacji do programu CWD, ale powiat i gminy współpracowały wcześniej w różnych obszarach.

W skład Partnerstwa wchodzi:

Powiat Wysokomazowiecki,

Wysokie Mazowieckie (gmina miejska),

Gmina Ciechanowiec (gmina miejsko-wiejska),

Gmina Czyżew (gmina miejsko-wiejska),

Gmina Klukowo (gmina wiejska),

Gmina Kobylin-Borzymy (gmina wiejska),

Kulesze Kościelne (gmina wiejska),

Gmina Nowe Piekuty (gmina wiejska),

Gmina Sokółka (gmina wiejska),

Gmina Szepietowo (gmina miejsko-wiejska),

Gmina Wysokie Mazowieckie (gmina wiejska).

Obszar Partnerstwa ma charakter typowo rolniczy. Większość stanowi ludność wiejska, utrzymująca się z pracy we własnych gospodarstwach. Kluczowe znaczenie mają powiązania gospodarcze tworzone przez Spółdzielnię Mleczarską Mlekovita z rolnikami powiatu oraz przedsiębiorcami z dziedziny transportu i towarzyszącej infrastruktury technicznej. Istotne dla partnerstwa są też walory środowiskowe i zachowanie ich bogactwa w stanie nienaruszonym. Spośród gmin partnerstwa, dwie (Klukowo i Kobylin-Borzymy) są zaliczone do obszarów zmarginalizowanych.

1.3. Podstawowe wnioski z powiązań funkcjonalnych

Partnerstwo „Ziemia wysokomazowiecka” jest utworzone wokół miasta powiatowego Wysokie Mazowieckie przez okoliczne gminy i miasta wchodzące terytorialnie w skład całego Powiatu Wysokomazowieckiego. Miasto Wysokie Mazowieckie jest dla mieszkańców powiatu dobrze skomunikowanym ośrodkiem edukacyjnym, opieki zdrowotnej specjalistycznej i szpitalnej, administracyjnym i gospodarczym. Jest też siedzibą Sądu Rejonowego i Prokuratury Rejonowej, Komendy Powiatowej Policji, Państwowej Straży

Pożarnej, Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej i Urzędu Skarbowego. Powiat wysokomazowiecki ma charakter typowo rolniczy i liczy 56 652 mieszkańców (30.06.2020.). Większość stanowi ludność wiejska, utrzymująca się z pracy we własnych gospodarstwach. Kluczowe znaczenie mają powiązania gospodarcze tworzone przez Spółdzielnię Mleczarską Mlekovita z rolnikami powiatu oraz przedsiębiorcami z dziedziny transportu i towarzyszącej infrastruktury technicznej. Teren partnerstwa, równy obszarowi powiatu wysokomazowieckiego, położony jest w zachodniej części Niziny Północnopodlaskiej. Teren partnerstwa leży na Wysoczyźnie Wysokomazowieckiej, pomiędzy doliną górnego biegu Narwi a Bugiem na południu. Od zachodu granicę wyznacza Czerwony Bór, a od strony północnej i wschodniej przechodzi w pradolinę rzeki Narew. Najcenniejsze pod względem przyrodniczym fragmenty obszaru partnerstwa to Narwiański Park Narodowy i Obszar Krajobrazu Chronionego Doliny Bugu Ośrodkiem, który w zakresie świadczonych usług ma dominującą rolę na terenie partnerstwa jest stolica powiatu, miasto koordynator Partnerstwa - Wysokie Mazowieckie. Dostarcza ono niemal wszystkich analizowanych usług publicznych i rynkowych. Kolejne gminy z OP, których oferta usług jest nieznacznie mniejsza niż miasta powiatowego, to Ciechanowiec, Szepietowo, Czyżew. Wyraźnie uboższy jest katalog usług świadczonych w Kobylinie- Borzymy, Kuleszach Kościelnych, Nowych Piekutach. Mieszkańcy gminy wiejskiej Wysokie Mazowieckie ze względu na specyfikę lokalizacji gminy - okalającej Miasto Wysokie Mazowieckie w głównej mierze korzystają z usług znajdujących się w gminie miejskiej Wysokie Mazowieckie. Powiązania istniejące między gminą miejską Wysokie Mazowieckie, a pozostałymi gminami OP są wyraźne i silne. Warto podkreślić przepływ ludzi w zakresie korzystania z usług na terenie partnerstwa związany z dostępnością miejsc pracy.

Wszystkie gminy z OP zapewniają dostęp do opieki przedszkolnej i szkół podstawowych. Mimo dostępności szkół ogólnokształcących, techników i szkół branżowych i zawodowych w gminach na OP, w badaniu zidentyfikowano placówki oświatowe w gminach spoza partnerstwa, np. Zambrów, Białystok, Łomża, do których uczęszczają uczniowie i mieszkańcy zamieszkujący OP. Brakującym elementem katalogu usług z zakresu edukacji jest szkolnictwo wyższe. Jedynie w Ciechanowcu funkcjonuje filia Wyższej Szkoły Ochrony Środowiska w Radomiu. Młodzież z obszaru partnerstwa chcąc kontynuować naukę po szkole średniej najczęściej korzysta z oferty szkół wyższych w miastach: Białystok, Warszawa, Łomża, Lublin. W zakresie usług związanych z opieką zdrowotną i pomocą społeczną, we wszystkich gminach OP dostępna jest podstawowa opieka zdrowotna i tylko w gminie miejskiej usługi zdrowotne specjalistyczne (w Wysokiem Mazowieckiem jest Szpital Ogólny, w którym funkcjonują oddziały i poradnie, ale niestety niezbyt duży zakres). Jeśli zaś chodzi o placówki wspomagające opiekę nad osobami starszymi i z niepełnosprawnościami to Ciechanowiec, Stare Racibory (Sokoły) i Szepietowo dysponują miejscami w Środowiskowym Domu Samopomocy, z możliwością uczestnictwa w Warsztatach Terapii Zajęciowej, ofertą Klubów Seniora, całodobowymi domami opieki dla osób starszych i z niepełnosprawnościami. Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją wspomagana jest we wszystkich gminach przez powszechnie dostępne miejsca do uprawiania sportu i rekreacji. Jeśli chodzi o dostęp do infrastruktury komunalnej to jedynie w przypadku zaopatrzenia w wodę można mówić o pokryciu całości OP. W przypadku gospodarki odpadami to w badaniu powiązań funkcjonalnych nie zidentyfikowano porozumień międzygminnych ani innych form

współpracy, dzięki której przeprowadzono by optymalizację kosztów związanych ze zbiórką, wywozem, przetwarzaniem odpadów. Na terenie OP funkcjonują stacjonarne i mobilne PSZOKi.

Największy zakres usług administracyjnych z racji statusu miasta powiatowego oferuje gmina miejska Wysokie Mazowieckie. Niezbyt równomierne jest pokrycie OP firmami - pracodawcami, którzy oferują pracę nie tylko w rolnictwie. Rynek pracy, dywersyfikacja działalności rolniczej, dobrze płatne miejsca pracy to zdecydowanie te obszary, które wymagają interwencji strategicznej. Partnerstwo jest spójne i w zdecydowanej większości usług samowystarczalne. W wielu rodzajach usług możliwa jest lepsza ich koordynacja, optymalizacja i uwspólnianie kosztów.

1.4. Kluczowe potencjały i bariery rozwojowe

1.4.1. Potencjały rozwojowe

W osiągniętym przez GR i RP konsensusie jako kluczowe potencjały obszaru partnerstwa wskazano:

- **Korzystne warunki dla rolnictwa - warunki glebowe pozwalające na prowadzenie intensywnego i nowoczesnego rolnictwa**

Rolnictwo na obszarze partnerstwa Ziemia wysokomazowiecka jest wyspecjalizowane w chowie i hodowli bydła mlecznego, w uprawie kukurydzy na kiszonkę i w uprawie trwałych i przemennych użytków zielonych. Kukurydza kiszonkowa jest na tym obszarze powszechnie uprawiana. Duża w tym zasługa badań i doświadczeń realizowanych w Stacji Doświadczalnej Oceny Odmian w Krzyżewie, które pokazywano najpierw uczniom Zespołu Szkół Rolniczych w Krzyżewie, z którą SDOO współpracuje, a potem wszystkim podlaskim rolnikom. Na potencjał rolniczy Partnerstwa mają wpływ wyspecjalizowane, wielopokoleniowe gospodarstwa rolne, z tradycjami, Mlekovita oraz PODR w Szepietowie. SM Mlekovita - spółdzielnia jest największą grupą mleczarską w Europie Środkowo-Wschodniej; przetwarza mleko od 15 000 dostawców mleka z 350 gmin; zatrudnia 5000 pracowników; eksportuje produkty do 167 krajów; w 2020 r. osiągnęła przychody przekraczające 5,62 mld zł. Szepietowo - Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego, stanowi centrum wydarzeń branżowych. Odbywające się w nim targi maszyn rolniczych i produktów, coroczna wystawa zwierząt hodowlanych; hala przetwórstwa w Szepietowie oferuje aż 4 linie: mięso, mleko, owoce/warzywa, suszarnia; Targi w Szepietowie także bogate doświadczenie i tradycje współpracy z jednostkami naukowymi.

- **Położenie geograficzne - dostępność komunikacyjna w regionie i kraju**

Transport drogowy powiatu opiera się na ciągu drogi krajowej 66 (Zambrów - Wysokie Mazowieckie - Szepietowo - Bielsk Podlaski-Połowce) umożliwiający ponadregionalne połączenie środkowej i południowej części powiatu, z drogą międzynarodową S8, a w konsekwencji ze stolicą i pozostałymi regionami naszego kraju. Dzięki takiej lokalizacji Wysokie Mazowieckie - stolica obszaru partnerstwa, jest też miastem tranzytu dla komunikacji południowej części województwa podlaskiego

z Warszawą. Teren Powiatu Wysokomazowieckiego przecina jedna z najstarszych linii kolejowych w naszym kraju tzw. kolej Warszawsko Petersburska. Jest to obecnie jeden z głównych węzłów komunikacji kolejowej łączący kraje Europy Wschodniej i Północno Wschodniej z pozostałą częścią Kontynentu - Rail Baltica. Strategiczne położenie tak ważnej linii przebiegającej w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Wysokie Mazowieckie i Szepietowa ma bardzo duże znaczenie dla wymiany towarowej i komunikacji osobowej z większymi miastami naszego kraju i zagranicy

- **Dziedzictwo kulturowe, skupisko szlachty zagrodowej unikatowe w skali całego kraju i środowisko naturalne**

Ziemie należące do powiatu wysokomazowieckiego - obszaru partnerstwa stanowiły historyczne pogranicze Mazowsza z Rosją. W czasach I Rzeczypospolitej przebiegała granica Korony i Księstwa litewskiego. Później było to pogranicze Mazowsza i Podlasia. Historia OP przyciąga ludzi z zewnątrz, jest duże zainteresowanie tym zasobem. Obserwowana jest rosnąca liczba odwiedzin nie tylko pasjonatów historii. Możliwość połączenia miejsca i jego dziedzictwa z organizacją dobrej jakości usług spędzania czasu wolnego - Brama na Podlasie. Dodatkowo historia miejsca i dziedzictwo kultury mają silny wpływ na mieszkańców, ich postawy, chęć kultywowania tradycji. Zasób ubogaca mieszkańców, jest wyraźnie doceniany i kultywowany przez mieszkańców, jest powodem do dumy. Szczególnie cenne pod względem przyrodniczym fragmenty obszaru Partnerstwa to na jego północnych krańcach (Kobylin-Borzemy, Sokoły) - Narwiański Park Narodowy i na południowych krańcach (Ciechanowiec) - Obszar Krajobrazu Chronionego Doliny Bugu.

- **Dobłą kondycję społeczną, aktywność i zaangażowanie mieszkańców, dumę z tradycji i autorytetów**

Zaangażowanie mieszkańców: kompleksowa i ciekawa oferta dostosowana do różnych grup społecznych, realizowana z udziałem mieszkańców zrzeszających się wokół jednostek samorządu terytorialnego, koła gospodyń wiejskich, ochotniczych straży pożarnych, w organizacjach non-profit; powodują, iż mieszkańcy licznie angażują się w życie społeczne i kulturalne gmin; przykładem jest np. działające na terenie powiatu jednostki OSP, organizowane są zawody strażackie, członkowie biorą czynny udział w życiu społecznym i kulturalnym gminy; kluby seniora i Uniwersytety Trzeciego Wieku, które uczestniczą w życiu społecznym, swoich gmin, a także integrują się z innymi.

- **Warunki do rozwoju turystyki**

Atrakcyjność turystyczną Ziemi wysokomazowieckiej podkreślają przede wszystkim materialne zasoby kultury (muzea, skanseny, dwory, kościoły) oraz walory przyrodnicze północnych (Kobylin-Borzemy i Sokoły) i południowych (Ciechanowiec) obszarów Partnerstwa, które stanowią doskonałe warunki do odpoczynku i rekreacji.

1.4.2. Kluczowe problemy

Podczas pracy z Grupą Roboczą Partnerstwa zostały zidentyfikowane następujące problemy:

1. Brak standardu wsparcia biznesu/niska jakość usług dla przedsiębiorców
2. Niewystarczająca i słabo dostępna wiedza/informacja na temat dostępnych obszarów inwestycyjnych i zasobu lokalowego (usługowego)
3. Słaba koordynacja realizowanych działań, projektów, zadań z zakresu promocji gospodarczej między gminami z obszaru Partnerstwa
4. Niskie parametry łącza internetowego
5. Niezadawalający stan dróg powiatowych, gminnych i dojazdowych do pól
6. Niezadawalający stan infrastruktury technicznej (np. kanalizacyjnej, sieci ciepłowniczej) oraz brak na niektórych obszarach
7. Zanieczyszczenie środowiska - zanieczyszczenia gleby, wód gruntowych i powierzchniowych ściekami komunalnymi, spalanie śmieci w piecach wywożenie śmieci do lasu, (dzikie wysypiska)
8. Niewystarczający rozwój energetyki odnawialnej na terenie powiatu
9. Nieefektywna gospodarka odpadami komunalnymi
10. Brak schroniska dla zwierząt bezdomnych na terenie partnerstwa
11. Brak specjalistycznych poradni typu: pediatria, onkologia
12. Niedostateczna aktywność dzieci i młodzieży poza szkołą
13. Niedobór kadr w -zawodach technicznych (np. mechanika, operatora maszyn, elektryka, informatyka, programisty, budowlanica), medycznych (np. lekarz, pielęgniarka, rehabilitant) oraz opieki społecznej itd.
14. Brak tras turystycznych, pieszych i rowerowych łączących miejscowości (nie tylko partnerstwa, ale również miejscowości znajdujące się w województwie ościennym a posiadającym atrakcyjne tereny turystyczne)
15. Nieadekwatna w stosunku do potencjału wizja rozwoju atrakcyjnego i innowacyjnego rolnictwa oraz tworzenia przedsiębiorstw okołorolniczych, opartych na zaawansowanych technologiach
16. Niedostosowana do oczekiwań wizja rozwoju rolnictwa, dochodowego dla rodzin wiejskich i przyjaznego dla środowiska
17. Niewystarczająco ambitna wizja rozwoju terenów wiejskich jak atrakcyjne miejsce do życia i aktywności gospodarczej.
18. Niewystarczająco rozwinięta wizja tworzenia innowacyjnych usług i przedsiębiorstw okołorolniczych, opartych na zaawansowanych technologiach.

1.5. Kluczowe determinanty potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa

Wstępnie zidentyfikowana podczas prac GR lista czynników

1. angażowanie mieszkańców we współpracę na rzecz rozwoju: dotychczas nie były identyfikowane inicjatywy mieszkańców i zaangażowanie w sprawy całego obszaru partnerstwa, w toku prac diagnostycznych ujawniły się pojedyncze przypadki umiarkowanego zainteresowania dokumentami strategicznymi poszczególnych członków partnerstwa, inna jest sytuacja w przypadku konkretnych inwestycji, choć i te są postrzegane przez pryzmat korzyści z punktu widzenia mieszkańca gminy, a nie społeczności obszaru partnerstwa; mieszkańcy są bardziej zainteresowani akcjami na cele charytatywne, np. dla dzieci chorych na SMA, osób z chorobami nowotworowymi, pogorzelców;
2. współpraca: dotychczas nie było wyraźnych efektów współpracy mieszkańców, aktywistów i liderów z całego obszaru partnerstwa, raczej słaba lub żadna współpraca międzyinstytucjonalna; współpraca nie „wychodziła poza granicę swojej gminy”;
3. informacja - promocja - marka: brak wspólnej marki, nie prowadzone są globalne akcje informacyjno- promocyjne;
4. zachęty dla młodych, metody zatrzymania mieszkańców: niedostateczny dostęp do mieszkań komunalnych w dalszych pracach projektowych należy skonsultować z mieszkańcami, w szczególności młodymi, jaki model użytkowania (mieszkania bezczynszowe, mieszkania na wynajem, mieszkania z możliwością wykupu) jest dla nich optymalny, rozwija się budownictwo deweloperskie, ceny sprzedaży umiarkowane lub wysokie, trudniej jest z rynkiem najmu, mało mieszkań w obrocie i ceny jak w Warszawie;
5. dostępność komunikacyjna: położenie obszaru partnerstwa jest atutem, w szczególności krajowe ciągi komunikacyjne - drogowe i kolejowe. Dodatkowo rozważana jest budowa drogi niższego rzędu ze stolicy obszaru Partnerstwa do Białegostoku. Problemem jest bardzo ograniczona komunikacja autobusowa, uczniowie szkół średnich narzekają na siatkę połączeń, często ostatni odjazd autobusu jest w trakcie lekcji, co nie umożliwia uczestnictwa w zajęciach pozalekcyjnych;
6. edukacja: obszar wymaga koordynacji planów, działań, inwestycji poszczególnych członków partnerstwa, w szczególności w kontekście malejącej liczby dzieci rozpoczynających naukę; dodatkowo do pogłębienia na późniejszym etapie analiza planów uczniów ostatnich klas szkół podstawowych w kontekście wyboru szkoły średniej (z obszaru partnerstwa czy spoza);
7. dostępność dobrze płatnych miejsc pracy: to słaba strona partnerstwa, brak wysokopłatnych, specjalistycznych miejsc pracy, obserwowana szara strefa, brak chętnych na prace niespecjalistyczne, prace fizyczne, obszar partnerstwa to głównie teren rolniczy skupiony na produkcji mleka, brak innych gałęzi przemysłowych. Silna koncentracja na rolnictwie, brak dywersyfikacji przemysłu/branż gospodarczych

powoduje, że dostęp do innych źródeł utrzymania niż rolnicze jest ograniczony. Konieczny jest także rozwój innych niż rolnictwo branż gospodarczych/przemysłu, konieczna jest dywersyfikacja przetwórstwa rolno-spożywczego. Obecny rozwój gospodarczy jest monokulturowy, potrzeba indukowania dywersyfikacji w obrębie rolnictwa, które jest i będzie fundamentem rozwoju, a także przyciągnięcie inwestycji przemysłowej/przemysłowych, w tym opartych na zaawansowanych technologiach i na potrzeby rolnictwa;

8. dostępność wykształconych i przygotowanych kadr pracowniczych: postrzegana jako problem;
9. klimat dla przedsiębiorczości: słaba strona Partnerstwa;
10. walory przyrodniczo-krajobrazowe: na obszarze partnerstwa znajduje się Narwiański Park Narodowy, położenie obszaru partnerstwa jest doskonałym punktem wypadowym do zwiedzenia Regionu, obszar może pełnić funkcje Bramy na Podlasie;
11. walory kulturowe i turystyczne: ogromne znaczenie i przywiązanie do kultury i wydarzeń historycznych, dużo oryginalnych i autentycznych produktów, wysoki poziom patriotyzmu lokalnego;
12. potencjał mieszkańców: trzeba zainteresować mieszkańców nowymi celami dla całego obszaru partnerstwa, zaangażować i zachęcić do uczestnictwa w życiu społecznym partnerstwa, stworzyć markę partnerstwa;
13. liczba mieszkańców: niska świadomość mieszkańców, że jest tak duża depopulacja, brak rozpoznania problemu, konieczne spotkania problemowe, kampanie pokazujące skutki depopulacji dla samych mieszkańców oraz wyjaśnienie jak ich osobiste decyzje wpływają na ten stan rzeczy;
14. potencjał administracyjny: dotyczący wymiaru instytucjonalnego
15. położenie: to zdecydowany atut, czynnik sprzyjający rozwojowi partnerstwa, obszar partnerstwa graniczy z powiatem białostockim - powiatem stolicy Regionu;
16. wizja rozwoju: brak, nie myślano do tej pory przez pryzmat obszaru partnerstwa;
17. mentalność: duże przywiązanie do tradycji, rolnictwo nie jest traktowane jako sektor mniej rozwinięty, nie ma poczucia, że gospodarka obszaru nie nadąża za wyzwaniami;
18. decyzje polityczne i administracyjne: obszar partnerstwa nie był ostatnio w centrum uwagi władz regionalnych i centralnych, konieczne budowanie partnerstw, lobbingu na rzecz partnerstwa, trzeba wykorzystać nowe instrumenty terytorialne, stworzyć silną grupę rzeczników Ziemi Wysokomazowieckiej.

1.6. Kluczowe wyzwania oraz kierunki strategicznej interwencji i współpracy

Pokrycie się obszaru partnerstwa z obszarem powiatu jest dużym atutem i daje nadzieję, że narysowany plan działań będzie mógł być sprawnie realizowany przez poszczególnych członków partnerstwa – powiat, gminę miejską i gminy wiejskie. Jednocześnie taka sprawczość wymaga większego niż dotychczas zaangażowania i konsekwencji w działaniu.

Kluczowe dla OP jest utrzymanie warunków dla rozwoju rolnictwa i sprzyjanie jego transformacji. Dążeniem partnerstwa będzie rolnictwo nowoczesne oparte na nowoczesnych

technologiach, inspirujące do zakładania działalności w branżach okołorolniczych. Konieczne będzie nawiązanie współpracy z branżowymi jednostkami naukowymi, sprawdzenie możliwości powołania ich filii i utworzenie stacji doświadczalnej lub parku doświadczalnego lub inkubatora rozwoju nowoczesnego rolnictwa. Dodatkowo w ramach unowocześniania rolnictwa należy wdrożyć model gospodarki cyrkularnej, żeby w jak największym stopniu wykorzystać odpady z rolnictwa. Powyższy kierunek ma za zadanie odmienić lokalny rynek pracy, który jest silnie zmonopolizowany przez rolnictwo i boryka się z problemem niskich płac.

Drugim ważnym kierunkiem rozwoju OP jest poprawa warunków dla turystyki na obszarach mniej zależnych od rolnictwa. OP ma być w przyszłości faktyczną Bramą na Podlasie z szeregiem atrakcji wykorzystujących walory przyrodnicze, kulturę i produkty lokalne.

Kolejnym tematem, który będzie rozwijany w przyszłości jest poprawa warunków do życia i rozwoju zarówno dla obecnych mieszkańców, jak i przyjezdnych. Stworzenie atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego, poprawa warunków mieszkaniowych, rozwój zawodów kreatywnych, aktywizacja społeczności, nowe miejsca do spędzania czasu, dbania o zdrowie, realizacja pasji i nauki powinien zachęcić do pozostania na obszarze Ziemi Wysokomazowieckiej.

Partnerstwo Ziemi wysokomazowieckiej nie może być obojętne na sytuację coraz intensywniejszego zagrożenia geopolitycznego tego obszaru z uwagi na toczącą się wojnę Rosja - Ukraina oraz bliskość granicy z Białorusią, Obwodem Królewieckim oraz przesmykiem suwalskim. To teren o podwyższonym ryzyku eskalacji konfliktu zbrojnego, presji wojny hybrydowej, działań sabotażowych i zagrożeń militarnych. Istotnymi czynnikami dla odporności tego terytorium na ww. zagrożenia jest zdolność do zabezpieczenia ludności cywilnej, przedsiębiorstw, infrastruktury oraz środowiska naturalnego przed negatywnymi skutkami wszelkich zdarzeń niepożądanych. Partnerstwo z uwagi na charakter terenu, małą gęstość zaludnienia, przeważające obszary wiejskie, wiejsko- miejskie, rolnictwo oraz przemysł mleczarski, dla którego podstawowym dobrem naturalnym do produkcji jest woda skupi się na inwestycjach koncentrujących się na niwelowaniu lub eliminacji nieodprowadzanych lub oczyszczanych w nieodpowiednim stopniu ściekach komunalnych oraz efektywnym wykorzystaniu zasobów wody, a także zapewnieniu odporności i odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa infrastruktury wodnej i ściekowej na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowej.

Poniżej lista wyzwań i działań, które należy podjąć, żeby zwiększyć konkurencyjność OP:

Poprawa jakości usług świadczonych na rzecz biznesu:

- Opracowanie wspólnego dla OP standardu/kodeksu wsparcia przedsiębiorstw
- Szkolenie kadr urzędów i instytucji wspierających przedsiębiorczość/Instytucji Otoczenia Biznesu (IOB)
- Prowadzenie cyklicznych analiz i oceny funkcjonowania instytucji miejskich świadczących usługi wsparcia

- Utworzenie jednostki mającej za zadanie wsparcie przedsiębiorców (np. punkt informacji dla przedsiębiorców) i inkubatora przedsiębiorczości
- Utworzenie stowarzyszenia przedsiębiorców Ziemi Wysokomazowieckiej

Zwiększenie i udostępnienie wiedzy/informacji na temat terenów, które mogą zostać przeznaczone jako tereny inwestycyjne i zasobu lokalowego (usługowego):

- Koordynacja i wymiana informacji pomiędzy gminami z obszaru Partnerstwa
- Stworzenie interaktywnych baz danych o terenach inwestycyjnych

Poprawa koordynacji realizowanych działań, projektów, zadań z zakresu promocji gospodarczej między gminami z obszaru Partnerstwa:

- Cykliczne sprawozdania monitoringowo-sprawozdawcze
- Platforma wymiany informacji w Partnerstwie
- Wdrożenie systemu zarządzania projektami
- Prowadzenie bazy ewidencjonującej rezultaty działań poszczególnych gmin

Poprawa dostępu do szerokopasmowego Internetu oraz poprawa jakości łącza internetowego:

- Zwiększenie dostępności do sieci szerokopasmowego Internetu lub GSM
- Opracowanie z Województwem Podlaskim modelu zarządzania siecią internetową
- Podniesienie kompetencji cyfrowych

Poprawa stanu dróg powiatowych, gminnych i dojazdowych do pól:

- Szczegółowa analiza potrzeb Partnerstwa w zakresie przebudowy i remontu dróg powiatowych, gminnych i dojazdowych do pól
- Przygotowanie listy inwestycji w kolejności wg ważności dla mieszkańców całego Partnerstwa i poszczególnych gmin (Plan transportowy Partnerstwa na lata 2021-2027)
- Przygotowanie i podpisanie porozumień między samorządami w zakresie planowanych inwestycji drogowych
- Przygotowanie wniosków aplikacyjnych o dofinansowanie do różnych programów krajowych i unijnych
- Przygotowanie dokumentacji technicznej i pozwoleń
- Opracowanie analizy modelowego utrzymania i zarządzania infrastrukturą drogową

Poprawa stanu infrastruktury technicznej (wodociągowo-kanalizacyjnej, sieci ciepłowniczej) oraz zwiększenie dostępu do infrastruktury na niektórych obszarach:

- Pozyskiwanie środków na realizację niniejszego celu

- Udostępnienie, zagwarantowanie środków pochodzących z UE oraz środków krajowych na realizację niniejszego celu

Poprawa jakości środowiska:

- ograniczenie zanieczyszczenia gleby, wód gruntowych i powierzchniowych ściekami komunalnymi,
- eliminacja spalania śmieci w piecach
- przeciwdziałanie wywożeniu śmieci do lasu, (dzikie wysypiska)
- Badanie świadomości ekologicznej mieszkańców partnerstwa
- Wyciąganie wniosków i edukowanie
- Edukacja dzieci i młodzieży na temat ochrony środowiska naturalnego w taki sposób, aby byli świadomi, że dbanie o środowisko jest ważne także dla następnych pokoleń
- Akcje informacyjne skierowane do mieszkańców
 - Zapewnienie ciągłości dostępu m.in. do wody, w tym na wypadek wystąpienia zdarzeń o charakterze kryzysowym, takich jak przykładowo skażenie sieci wodociągowej, awarie, jak również zewnętrzne zagrożenie bezpieczeństwa
 - Właściwe przygotowanie się na wypadek wystąpienia kryzysu w zakresie systemów zbiorowego zaopatrzenia w wodę w celu uniknięcia negatywnych skutki zarówno dla ludności jak i przedsiębiorstw.

Zwiększenie udziału energetyki odnawialnej na terenie powiatu:

- Wspólne działania Partnerstwa na rzecz zapewnienia samowystarczalności energetycznej Partnerstwa poprzez rozwój energetyki rozproszonej i odnawialnej opartej na lokalnych zasobach”.
- Utworzenie Klastra Energetycznego Partnerstwa (przykład Siemiatycze), jako najbardziej kompleksowego i dynamicznego sposobu podnoszenia kompetencji, poprawy konkurencyjności i rozwoju gospodarczego Partnerstwa.
- Stworzenie pilotażowego projektu w zakresie samowystarczalności energetycznej obszaru partnerstwa
- Sporządzenie bilansu energetycznego, w którym dokładnie przeanalizowano by obecne zużycie i zapotrzebowanie na energię w przyszłości przez największe przedsiębiorstwa, rolnictwo i mieszkańców.
- Modernizacja sieci energetycznych, dostosowanej do lokalnej produkcji, docelowo stworzenie własnej sieci energetycznej na terenie Partnerstwa.
- Stworzenie innowacyjnych modeli wytwarzania, magazynowania i dystrybucji energii z wykorzystywaniem dostępnych lokalnie zasobów, w tym odnawialnych źródeł energii (współpraca z uczelniami, producentami energii i urzędów do produkcji, magazynowania, przesyłania i monitoringu energii)

- Opracowanie modelu wykorzystania gnojowicy do produkcji biogazu i innych produktów rolniczych w gospodarstwach rolnych na terenie Partnerstwa.
- Koordynacja systemu zarządzania energią w firmach, instytucjach i osobach prywatnych na terenie Partnerstwa
- Kompleksowe przygotowanie terenów inwestycyjnych pod OZE na terenie Partnerstwa.
- Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców
- Edukacja mieszkańców w zakresie racjonalnego gospodarowania energią i inwestowania w energię

Optymalizacja gospodarki odpadami komunalnymi:

- Utworzenie zakładu przetwarzania odpadów, sortowni, utylizacji na terenie partnerstwa
- Koordynacja działań

Rozwiązanie problemu zwierząt bezdomnych na terenie partnerstwa:

- Utworzenie miejscowego, międzygminnego schroniska dla zwierząt

Poprawa dostępu i jakości specjalistycznych poradni typu: pediatria, onkologia:

- Wspólna polityka zdrowotna dla całego obszaru partnerstwa
- Utworzenie poradni pediatrycznej publicznej
- Zakontraktowanie powyższej usługi
- Zatrudnienie lekarzy pediatrów
- Zwiększenie nakładów finansowych na służbę zdrowia - poradnie specjalistyczne

Zwiększenie i uatrakcyjnienie form aktywności dzieci i młodzieży poza szkołą:

- Zwiększyć ofertę dla dzieci i młodzieży w ośrodkach kultury, świetlicach
- Powiększyć bazę rekreacyjno - sportową (np. baza sportów zimowych)

Kształcenie kadr w zawodach technicznych (np. mechanika, operatora maszyn, elektryka, informatyka, programisty, budowlańca), medycznych (np. lekarz, pielęgniarz, rehabilitant) oraz opieki społecznej itd.:

- Analiza rynku pracy obszaru Partnerstwa pod kątem zapotrzebowania na kadry w poszczególnych branżach
- Opracowanie programu rozwoju szkolnictwa ponadpodstawowego ze szczególnym uwzględnieniem szkolnictwa zawodowego co najmniej do 2030 roku na terenie partnerstwa w oparciu o strategie i programy regionalne i rządowe
- Współpraca z sąsiednimi powiatami ustalenia i porozumienia w tym zakresie
- Cykliczne sprawozdania w zakresie monitorowania losów absolwentów szkół ponadpodstawowych

- Koordynacja z poziomu regionu specjalizacji w obszarze szkolnictwa zawodowego
- Współpraca szkół z przedsiębiorcami

Oznaczenie i poprawa infrastruktury tras turystycznych, pieszych i rowerowych łączących miejscowości (nie tylko partnerstwa, ale również miejscowości znajdujące się w województwie ościennym a posiadającym atrakcyjne tereny turystyczne):

- Wspieranie generowania dodatkowych źródeł dochodu mieszkańców poprzez wykorzystanie atrakcji przyrodniczych partnerstwa i obsługę ruchu turystycznego
- Opracowanie koncepcji i wytyczenie szlaków
- Opracowanie projektu technicznego
- Uzyskanie niezbędnych pozwoleń
- Budowa szlaków
- Opracowanie spójnego systemu oznakowania szlaków, zautomatyzowany system informacji szlaków oraz działania informacyjno-promocyjne. np. reklama prasowa, internetowa, publikacje, przewodniki, mapy turystyczne, gadżety reklamowe i inne

Rozwój rolnictwa w kierunku atrakcyjnego i innowacyjnego rolnictwa oraz tworzenia zachęt dla powstawania przedsiębiorstw okołorolniczych, opartych na zaawansowanych technologiach (startupów):

- Promocja grup producentów rolnych
- Ogólnopowiatowa aktywność/lobbing na forum województwa i branżowo w obszarze rolnictwa
- Zacieśnienie współpracy samorządów lokalnych z PODR Szepietowo
- Przygotowanie kampanii informacyjnej na temat specyfiki i korzyści odnoszonych dzięki zrównoważonemu rolnictwu (np. tworzenie grup producenckich) adresowanie do mieszkańców
- Rozwój sieci obsługi innowacyjnego rolnictwa

Rozwój rolnictwa, w kierunku rolnictwa dochodowego dla rodzin wiejskich i przyjaznego dla środowiska:

- Zacieśnienie współpracy samorządów lokalnych z PODR Szepietowo w zakresie analizy, diagnozy i działania w zakresie rozwoju obszarów wiejskich
- Współpraca lokalnych samorządów z władzami województwa, uczelniami, przedsiębiorcami (Mlekovita) w zakresie programu, koncepcji „Dolina rolnicza 4.0”

Rozwój terenów wiejskich jako atrakcyjnych miejsc do życia i aktywności gospodarczej:

- Wzmocnienie doradztwa ekonomicznego dla gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw około rolniczych i, rozwój sieci obsługi innowacyjnego rolnictwa

- Ogólnopowiatowa aktywność/lobbying na forum województwa i branżowo w obszarze rolnictwa w ministerstwie rolnictwa

Tworzenie innowacyjnych usług i przedsiębiorstw okołorolniczych, opartych na zaawansowanych technologiach:

- Stworzenie pilotażowego programu przygotowania i zatrudnienia pracowników rolnych z terenu Partnerstwa w gospodarstwach mleczarskich
- Kampania informacyjna na temat specyfiki i korzyści odnoszonych dzięki zrównoważonemu rolnictwu (np. rolnictwa ekologicznego i sprzedaży bezpośredniej z gospodarstw) adresowane do mieszkańców wsi i miasta, jako potencjalnych konsumentów
- Promocja i upowszechnienie dobrych praktyk w zakresie produktów lokalnych i tradycyjnych Partnerstwa „Ziemi wysokomazowieckiej”.
- Promocja i upowszechnienie dobrych praktyk w zakresie wspólnego działania, promocja grup producenckich

Wyzwania te mają charakter wywoławczy, wstępny i nie stanowią zbioru pełnego, zamkniętego i hierarchicznego. Będą one jednym z ważnych punktów odniesienia w pracach nad formułowaniem celów strategicznych, kierunków działań oraz zasad współpracy dla obszaru Ziemi wysokomazowieckiej w horyzoncie roku 2030.

2. Cele partnerstwa

2.1. Cel nadrzędny Partnerstwa

Cel nadrzędny – główny Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka”, który można określić także jako wizję Partnerstwa i który stanowi podstawę realizacji z sukcesem strategii Partnerstwa został zdefiniowany następująco:

Wizja rozwoju Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” to:
długoterminowe, stałe pogłębianie i poszerzanie zakresu współpracy Partnerów na rzecz podnoszenia szeroko rozumianej jakości życia mieszkańców obszaru Partnerstwa osiąganey poprzez ich aktywność i kompetencje, zrównoważony rozwój gospodarczy i zachowanie walorów środowiska obszaru Partnerstwa.

Tak sformułowany cel nadrzędny definiuje założony efekt działań Partnerstwa: aktywni i kompetentni mieszkańcy, zrównoważony rozwój gospodarczy (tzn. trwały, racjonalnie wykorzystujący lokalne zasoby) i zachowane walory środowiska obszaru oraz stale rozwijana współpraca Partnerów – razem prowadzące do wyższej jakości życia mieszkańców obszaru.

Cel ten bazuje więc na trzech filarach rozwoju jakimi są: jakościowe zasoby ludzkie, ich racjonalna gospodarcza aktywność oraz niezdegradowane środowisko jako miejsce życia dla ludzi. Podkreśla znaczenie współpracy, która umożliwia realizację działań niemożliwych do zrealizowania przez jednostki: zarówno ludzkie, jak i samorządu terytorialnego.

2.2. Cele strategiczne

W oparciu o diagnozę obszaru Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” uczestnicy warsztatów strategicznych sformułowali cztery cele strategiczne działań Partnerstwa. Są to:

Cel strategiczny 1: **Innowacyjna i zrównoważona gospodarka**

Cel strategiczny 2: **Aktywna społeczność dla rozwoju**

Cel strategiczny 3: **Przestrzeń dla życia i rozwoju**

Cel strategiczny 4: **Partnerska Ziemia wysokomazowiecka**

Trzy pierwsze cele odpowiadają poszczególnym głównym przestrzeniom, w których funkcjonuje każdy człowiek: gospodarczej, społecznej i środowiskowej. Czwarty cel dotyczy samorządu i jako taki odnosi się do wszystkich trzech przestrzeni, jako że działania samorządów mają/mogą mieć znaczący wpływ na jakość każdej z nich.

2.2.1. Cel strategiczny 1: Innowacyjna i zrównoważona gospodarka

Cel ten odpowiada na kluczowe wyzwania dla obszaru Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka”, jakimi są: utrzymanie warunków dla rozwoju rolnictwa i sprzyjanie jego transformacji, potrzeba poprawy jakości usług świadczonych na rzecz biznesu, potrzeba zwiększenia udziału energetyki odnawialnej, potrzeba optymalizacji gospodarki odpadami komunalnymi, poprawa warunków dla turystyki na obszarach mniej zależnych od rolnictwa.

Cel ten uwzględnia determinanty rozwojowe, jakimi są: klimat dla przedsiębiorczości, dostępność komunikacyjna, dostępność dobrze płatnych miejsc pracy, liczba mieszkańców (wielkość rynku), wizja rozwoju obszaru oraz decyzje polityczne i administracyjne.

Bierze też pod uwagę potencjały rozwojowe obszaru Partnerstwa, takie jak: korzystne warunki dla rolnictwa - warunki glebowe pozwalające na prowadzenie intensywnego i nowoczesnego rolnictwa, położenie geograficzne - dostępność komunikacyjną w regionie i kraju, warunki do rozwoju turystyki: dziedzictwo kulturowe (skupisko szlachty zagrodowej unikatowe w skali całego kraju) i środowisko naturalne.

Cel strategiczny 1: *Innowacyjna i zrównoważona gospodarka* dotyczy całego obszaru Partnerstwa, gdyż kluczowe wyzwania, na jakie odpowiada, są właściwe dla wszystkich gmin wchodzących w skład Partnerstwa. W związku z tym realizacja celu będzie angażować wszystkie gminy tworzące Partnerstwo, a także innych interesariuszy sfery gospodarczej, a w szczególności przedsiębiorców, rolników i instytucje wsparcia rozwoju rolnictwa i przemysłów okołorolniczych.

2.2.2. Cel strategiczny 2: Aktywna społeczność dla rozwoju

Cel ten odnosi się do kluczowego wyzwania obszaru Partnerstwa, jakim jest kapitał ludzki i społeczny - podstawowy czynnik wszelkich działań rozwojowych. To ludzie są siłą sprawczą tych działań, podczas gdy zasoby – finansowe i pozostałe odgrywają bierną, a więc drugorzędną rolę. Cel strategiczny 2 odnosi się zarówno do aspektu ilościowego jak i jakościowego tego czynnika, gdyż tempo i jakość działań rozwojowych w sposób bezpośredni zależą od ilości i jakości zasobów ludzkich i kapitału społecznego – wymagają świadomej, aktywnej społeczności, która te działania realizuje i odpowiedniej wielkości rynku pracy i runku zbytu towarów i usług. Cel 2 odnosi się do zidentyfikowanych w diagnozie deficytów: depopulacja obszaru (niska świadomość mieszkańców, że jest ona tak duża oraz jej skutków - brak rozpoznania problemu), w tym zwłaszcza odpływ młodych ludzi („wypychanie” dzieci przez rodziców do Warszawy i innych miast wojewódzkich), potencjał mieszkańców.

Cel ten uwzględnia determinanty rozwojowe, jakimi są: angażowanie mieszkańców we współpracę na rzecz rozwoju, różnorodne zachęty dla młodych mieszkańców, w tym zwłaszcza mieszkaniowe, współpracę, promocję – budowanie marki obszaru, edukację, dostępność dobrze płatnych miejsc pracy, liczbę i potencjał mieszkańców.

Cel strategiczny 2 bierze też pod uwagę potencjały rozwojowe obszaru Partnerstwa, takie jak: generalnie dobrą kondycję społeczną, aktywność i zaangażowanie mieszkańców, dumę z tradycji i autorytetów, dziedzictwo kulturowe obszaru.

Cel: *Aktywna społeczność dla rozwoju* dotyczy całego obszaru Partnerstwa, gdyż kluczowe wyzwania, na jakie odpowiada, są właściwe dla wszystkich gmin wchodzących w skład Partnerstwa. W związku z tym realizacja celu będzie angażować wszystkie gminy tworzące Partnerstwo, a także innych interesariuszy sfery społecznej, w tym organizacje społeczne i samych mieszkańców.

2.2.3. Cel strategiczny 3: Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia

Cel 3 odpowiada na kluczowe wyzwania dla obszaru Partnerstwa, jakimi są: zanieczyszczenie środowiska - zanieczyszczenia gleby, wód gruntowych i powierzchniowych ściekami komunalnymi, spalanie śmieci w piecach, wywożenie śmieci do lasu (dzikie wysypiska) i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym przestrzeni oraz średnio niska świadomość społeczności obszaru, że jakość środowiska warunkuje jakość życia człowieka, który jest jego elementem – stan jego zdrowia, dostęp do dobrej jakości wody, ale też możliwość zarobkowania - uprawiania rolnictwa, rozwoju turystyki i wiele innych aspektów. Ponadprzeciętne w skali kraju walory środowiska obszaru Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” (m.in. Narwiański Park Narodowy), będące jego atutem, łatwo mogą ulec degradacji w rezultacie zaniechania odpowiednich działań ochronnych.

Cel ten uwzględnia determinanty rozwojowe, takie jak: współpraca, edukacja, potencjał mieszkańców, walory przyrodniczo-krajobrazowe.

Cel: *Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia* dotyczy całego obszaru Partnerstwa, gdyż kluczowe wyzwania, na jakie odpowiada, są właściwe dla wszystkich gmin wchodzących w skład Partnerstwa. W związku z tym realizacja celu będzie angażować wszystkie gminy tworzące Partnerstwo, a także innych interesariuszy sfery środowiska, w tym placówki edukacyjne, podmioty gospodarcze, organizacje społeczne i samych mieszkańców. Gminy i powiat wchodzące w skład partnerstwa będą dążyć do samowystarczalności energetycznej. Pragną, aby swoje zapotrzebowanie na energię elektryczną i ciepło oraz wydolność i rozwój samych sieci dystrybucji w jak największej części wykorzystujących odnawialne źródła energii, takich jak panele fotowoltaiczne, turbiny wiatrowe i biogazownie zaspokajały potrzeby mieszkańców i stanowiły element wpływający wymiennie na rozwój sektora przedsiębiorstw na terenie partnerstwa. Samowystarczalność energetyczna to zarówno ogromne korzyści ekologiczne, jak i ekonomiczne. Poprzez wykorzystanie ekologicznych źródeł ciepła oraz energii elektrycznej obniża się poziom emisji gazów cieplarnianych i innych zanieczyszczeń, które bezpośrednio wpływają na lokalną jakość powietrza np. pyłów PM10, PM2.5. Własne źródła zabezpieczają stabilność cenową nośników energii, umożliwiają zagospodarowanie odpadów po produkcji rolniczej (np. w przypadku biogazowni). Koniecznym są inwestycje w sieci dystrybucji, aby system był w pełni sprawny, efektywny i samowystarczalny. Inwestycje w odnawialne źródła energii pobudzają także lokalną gospodarkę oraz zwiększają jakość życia mieszkańców. Transformacja energetyczna wymaga zaangażowania całej lokalnej społeczności. Ważne jest zrozumienie i określenie swoich potrzeb energetycznych oraz możliwości technicznych i ekonomicznych, a następnie konsekwentne realizowanie inwestycji w odnawialne źródła energii, magazyny energii, poprawę efektywności energetycznej.

W obrębie niniejszego celu kluczowym wyzwaniem stojącym przed społecznością jest radzenie sobie w czasie kryzysu w tym wojny.

Niemniej istotne jest zagwarantowanie ciągłości funkcjonowania społeczności Ziemi wysokomazowieckiej nie tylko na co dzień w normalnym funkcjonowaniu, ale również przygotowanie się społeczności Partnerstwa do funkcjonowania w sytuacjach extra ordynaryjnych jak czas kryzysu np. wojny. Kluczowym zasobem dla mieszkańców w tym rolników jak i działalności gospodarczych prowadzonych na terenie partnerstwa, w którym dominuje przemysł mleczarski jest zagwarantowanie nieprzerwanego dostępu do wody. Woda postrzegana jest bowiem jako dobro wspólne o strategicznym znaczeniu dla każdego społeczeństwa. Z tych też względów niezwykle istotne jest zapewnienie ciągłości jej dostaw, w tym na wypadek wystąpienia zdarzeń o charakterze kryzysowym, takich jak przykładowo skażenie sieci wodociągowej, awarie jej podstawowych elementów, długotrwałe przerwy w dostawie energii elektrycznej, działania sił natury bądź akty terrorystyczne zakłócające funkcjonowanie urządzeń wodociągowych, jak również wojna. Brak właściwego przygotowania na wystąpienie takich zdarzeń w zakresie systemów zbiorowego zaopatrzenia w wodę może powodować niezwykle negatywne skutki zarówno dla ludności, przedsiębiorców, w tym co najgorsze destabilizację całkowicie sytuację żywnościową, energetyczną i gospodarczą społeczności. Dostęp do bezpiecznej wody w czasie konfliktów jest tak samo ważny jak żywność i opieka medyczna, a zniszczona infrastruktura wodna bezpośrednio zagraża przetrwaniu ludności cywilnej.

Konieczną jest więc realizacja inwestycji zapewniających ciągłość dostaw wody w warunkach zakłóceń, zagrożeń lub uszkodzeń. Konieczne jest zabezpieczenie w wodę obszaru Partnerstwa w celu przetrwania w sytuacjach kryzysowych tym samym konieczne jest zabezpieczenie ujęć wody, stacji uzdatniania wody, sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, oczyszczalni ścieków oraz doposażanie w rozwiązania zwiększające bezpieczeństwo wodne, gotowość cywilną i niezawodność systemów.

2.2.4. Cel strategiczny 4: Partnerska Ziemia wysokomazowiecka

Cel 4 odpowiada na kluczowe wyzwania dla obszaru Partnerstwa, które zostały wymienione przy poprzednich celach, gdyż zadania samorządów lokalnych dotyczą wszystkich związanych z nimi sfer: społecznej, gospodarczej i środowiskowej. To, że pewne obszary w Polsce rozwijają się szybciej niż inne, wynika w dużej mierze z wysokiego poziomu świadomości i wiedzy lokalnych władarzy, którzy potrafią zidentyfikować potencjał zarządzanego przez nich obszaru oraz kluczowe deficyty rozwojowe, a następnie zaplanować i zrealizować działania wykorzystujące ten potencjał i eliminujące/ograniczające deficyty.

Cel ten uwzględnia takie determinanty rozwoju jak: wizja rozwoju, decyzje polityczne i administracyjne, współpraca i angażowanie mieszkańców we współpracę na rzecz rozwoju. Uwzględnia również zidentyfikowane w diagnozie potencjały obszaru Partnerstwa jakim są: dobra kondycja społeczna, aktywność i zaangażowanie mieszkańców, i środowisko naturalne.

Cel: *Partnerska Ziemia wysokomazowiecka* dotyczy całego obszaru Partnerstwa, gdyż kluczowe wyzwania, na jakie odpowiada, są właściwe dla wszystkich gmin wchodzących w skład Partnerstwa. W związku z tym realizacja celu będzie angażować wszystkie gminy tworzące Partnerstwo, a także innych interesariuszy sfer: społecznej, gospodarczej i środowiska, w tym podmioty gospodarcze, mieszkańców, organizacje społeczne.

2.3. Cele strategiczne Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” a Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030

Cele strategiczne Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” wykazują bardzo silną korelację z celami Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030.

Tabela 1 Cele Partnerstwa "Ziemia wysokomazowiecka"

Cel strategii terytorialnej Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka”	Odpowiadający cel Strategii rozwoju województwa podlaskiego 2030	Komentarz
Cel nadrzędny: długoterminowe, stałe pogłębianie i poszerzanie zakresu współpracy Partnerów na rzecz podnoszenia szeroko rozumianej jakości życia mieszkańców obszaru Partnerstwa osiąganęj poprzez ich aktywność i kompetencje, zrównoważony rozwój gospodarczy i zachowanie walorów środowiska obszaru Partnerstwa	Wizja regionu: Podlaskie jest przedsiębiorcze, partnerskie i perspektywiczne	Oba cele dotyczą jakości życia mieszkańców (cytat: „<i>Perspektywiczne podlaskie będzie wyróżniać się wysoką jakością życia osiąganą poprzez zrównoważony rozwój objętych strategiami obszarów</i>”) osiąganęj dzięki aktywności i przedsiębiorczości mieszkańców oraz zachowaniu walorów środowiska.
Cel strategiczny 1: Innowacyjna i zrównoważona gospodarka	Cel strategiczny 1: Dynamiczna gospodarka; Cele operacyjne: 1. Przemysł przyszłości; 2. Podlaski system otwartych innowacji; 3. Lokalna przedsiębiorczość; 4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego; 5. E-podlaskie Cel strategiczny 3: Partnerski region Cel operacyjny 4. Gościnny region	Przedmiotem celu strategicznego 1 Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” oraz celów strategicznych 1 i 3 (3.4.) regionu jest rozwój działalności gospodarczej. Cele obu strategii kładą nacisk na innowacyjność oraz cyfryzację, a także zasoby przyrodnicze i kulturowe jako podstawę rozwoju gospodarki/obszaru
Cel strategiczny 2: Aktywna społeczność dla rozwoju	Cel strategiczny 2: Zasobni mieszkańcy Cele operacyjne: 1. Kompetentni mieszkańcy; 2. Aktywni mieszkańcy; Cel strategiczny 3: Partnerski region Cel operacyjny 2: Kapitał społeczny	Przedmiotem celu strategicznego 2 Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” oraz celów strategicznych 2 i 3 (3.2.) regionu jest rozwój kapitału ludzkiego i społecznego
Cel strategiczny 3: Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia	Cel strategiczny 1: Dynamiczna gospodarka; Cel operacyjny 4: Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego;	Zarówno cel strategiczny 3 Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” jak i cele strategiczne: 1 (1.4) oraz 2 (2.3.) strategii Podlasia dotyczą ochrony środowiska i szeroko

	Cel strategiczny 2: Zasobni mieszkańcy Cel operacyjny 3: Przestrzeń wysokiej jakości	rozumianej przestrzeni wysokiej jakości, w której mają żyć mieszkańcy obu obszarów
Cel strategiczny 4: Partnerska Ziemia wysokomazowiecka	Cel strategiczny 3: Partnerski region Cele operacyjne: 1. Dobre zarządzanie; 3. Partnerstwa międzynarodowe i ponadregionalne; 4. Gościnny region	Oba cele strategiczne dotyczą dobrego zarządzania realizowanego m.in. poprzez współpracę samorządów i interesariuszy wewnątrz obu obszarów

2.4. Cele Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” a Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

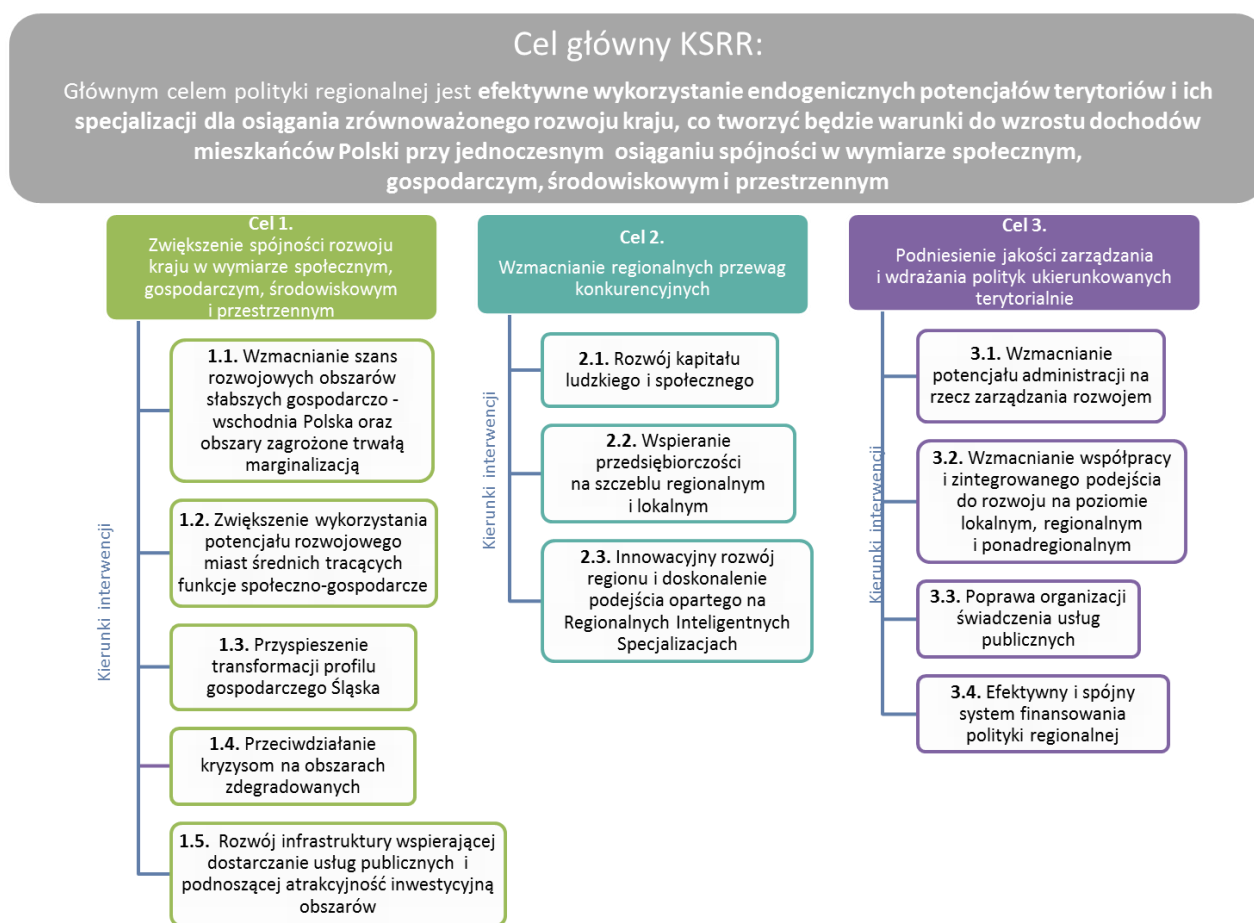
Zarówno idea Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka”, jak i cele jego strategii terytorialnej wpisują się w „Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030”, przyczyniając się do realizacji wszystkich trzech jej celów:

1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym;
2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych
3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie

oraz adekwatnych, czyli prawie wszystkich, kierunków interwencji:

- 1.1. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo – wschodnia Polska oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją
- 1.4. Przeciwdziałanie kryzysom na obszarach zdegradowanych
- 1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów
- 2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego
- 2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym
- 2.3. Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach
- 3.1. Wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem
- 3.2. Wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym
- 3.3. Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych

Ryc. 1. Cele Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego

<https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego>

2.5. Cele Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” a polityki Unii Europejskiej

Cele strategii terytorialnej Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” wpisują się w następujące cele polityki spójności Unii Europejskiej, które są/będą realizowane w perspektywie finansowej 2021 -2027:

CP 1: Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa

- Wzmacnianie potencjału przedsiębiorstw i administracji publicznej na rzecz nowoczesnej gospodarki

CP 2: Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna Europa

- Wsparcie produkcji energii z odnawialnych źródeł
- Efektywność energetyczna
- Przystosowanie do zmian klimatu
- Zrównoważona gospodarka wodna i ściekowa
- Gospodarka odpadami i efektywne wykorzystanie zasobów
- Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i różnorodności biologicznej

CP 3: Lepiej połączona Europa

- Poprawa dostępności transportowej regionów i subregionów
- Sieci szerokopasmowe

CP 4: Europa o silniejszym wymiarze społecznym

- Rynek pracy, zasoby ludzkie
- Włączenie i integracja społeczna
- Ochrona zdrowia
- Edukacja i kompetencje
- Kultura i turystyka

CP 5: Europa bliżej obywateli:

- ochrona, rozwój i promowanie publicznych zasobów turystycznych i powiązanych usług turystycznych,
- ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury,
- ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa naturalnego i ekoturystyki (innych niż obszary Natura 2000),
- fizyczna regeneracja i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych.

Cele strategii terytorialnej Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” wpisują się w praktycznie wszystkie cele unijnej Wspólnej Polityki Rolnej:

Ryc. 2. Cele Wspólnej Polityki Rolnej

Źródło: Oficjalna strona internetowa Unii Europejskiej

2.6. Cele Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” a cele rozwojowe gmin partnerskich

Cele strategiczne Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” uwzględniają cele rozwojowe poszczególnych gmin członkowskich, które w przeważającej większości koncentrują się na rozwoju gospodarki, infrastruktury komunalnej, jakości życia mieszkańców i środowiska (patrz: matryca celów w Diagnostyce), uzupełniając kierunki działań i proponując hierarchię celów skutkującą większą ich spójnością i adekwatnością do kluczowych wyzwań dla społeczno-gospodarczego rozwoju ich obszarów. Cele strategiczne Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” mocniej akcentują aspekty jakościowe działań oraz wprowadzają nową jakość w postaci celu, jakim jest partnerska współpraca ponadlokalna jako środek do pełniejszej i szybszej realizacji potrzeb mieszkańców gmin.

3. Projekty

3.1. Projekty strategiczne

3.1.1. Projekt strategiczny dla celu 1: „Wysokomazowiecka Dolina Rolnicza 4.0 jako element Podlaskiej Doliny Rolniczej 4.0”

Tabela 2 Informacja dotycząca projektu strategicznego dla celu 1: „Wysokomazowiecka Dolina Rolnicza 4.0 jako element Podlaskiej Doliny Rolniczej 4.0”

Tytuł projektu	„Wysokomazowiecka Dolina Rolnicza 4.0 jako element Podlaskiej Doliny Rolniczej 4.0”
Lider projektu	Projekt strategiczny 1: „Wysokomazowiecka Dolina Rolnicza 4.0 jako element Podlaskiej Doliny Rolniczej 4.0” Zintegrowany charakter projektu wynika z tego, iż realizuje cel 1 strategii partnerstwa, jego realizacja jest istotna względem potencjału rozwojowego wszystkich jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład partnerstwa, a więc całego partnerstwa, będzie realizowany w ramach wiązki zróżnicowanych przedmiotowo projektów, przygotowanych przez samorządy partnerstwa
Potrzeba realizacji projektu	Rozwój rolnictwa w kierunku jego atrakcyjności i innowacyjności rolnictwa oraz tworzenie zachęt dla powstawania przedsiębiorstw okołorolniczych, opartych na zaawansowanych technologiach (startupów). Potrzeba dywersyfikacji dochodów rolniczych w mniejszych gospodarstwach w sytuacji coraz większej koncentracji produkcji. Konieczność wprowadzenia nowego asortymentu produktów wytwarzanych w gospodarstwach rolnych. Deficyt pasz białkowych w kraju, zwłaszcza wolnych od GMO, konieczność importu soi, rosnąca cena soi, ograniczona podaż dobrej jakości soi. Uzależnienie większości gospodarstw oraz gospodarki powiatu od jednego zakładu przetwórstwa z branży mleczarskiej.

	Wykorzystanie substancji prozdrowotnych: produkcji żywności, produkcji pasz i dodatków paszowych dla zwierząt. Współpraca lokalnych samorządów z władzami województwa, uczelniami, przedsiębiorcami (Mlekovita) w zakresie programu, koncepcji „Dolina rolnicza 4.0” Tworzenie innowacyjnych usług i przedsiębiorstw okołorolniczych, opartych na zaawansowanych technologiach. Brak zastępców rolnika. Stworzenie systemu wsparcia producentów mleka w zakresie profesjonalnych zastępców rolników na czas choroby, wyjazdów lub urlopu. Pozwoliłoby to poprawić warunki i jakość życia rolników, zachęciłby młodych do prowadzenia gospodarstw, powstałyby nowe miejsca pracy w gminach OP.
Odbiorcy projektu	Gospodarstwa rolne, które nie mają możliwości zwiększenia produkcji rolnej, w tym mlecznej (nabywcy i konsumenci produktów lokalnych). Firmy w tym przedsiębiorstwa paszowe, rolnicy Małe i średnie gospodarstwa rolne, konsumenci żywności, firmy przetwórstwa spożywczego. Wysokoprodukcyjne gospodarstwa mleczarskie, uczelnie współpracujące z Partnerstwem.
Koncepcja projektów	wiązki 1. Stworzenie centrum badawczo-wdrożeniowego pasz białkowych na bazie krajowych surowców: budowa laboratorium, budowa eksperymentalnych linii produkcyjnych, stworzenie pól doświadczalnych, wdrożenie nowych technologii upraw. 2. Stworzenie centrum badawczo-wdrożeniowego substancji bioaktywnych, prozdrowotnych i żywności funkcjonalnej: budowa laboratorium, linie produkcyjno-doświadczalne, wdrożenie do produkcji. 3. Szkolenia z przetwarzania produktów rolnych w zakresie mleka, mięsa, owoców i warzyw oraz przetworów zbożowych. Dostosowanie produkcji do możliwości gospodarstw. 4. Inicjowanie powstania grup producentów rolnych ukierunkowanych na uprawę warzyw i owoców oraz przetwórstwo płodów rolnych z własnego gospodarstwa, sprzedaż bezpośrednia oraz/lub zaopatrzenie zakładów przetwórstwa spożywczego. 5. Zorganizowanie grupy rolników zainteresowanych zatrudnieniem zastępców i wybór formy organizacji podmiotu lub instytucji, która przeprowadziłaby taki pilotażowy projekt. Przygotowanie systemu szkoleń i określenie warunków i zasad zatrudnienia zastępców. Rekrutacja zastępców z terenu OP, ich przeszkolenie, przeprowadzenie egzaminów, nadanie certyfikatów zastępcy rolnika/zarządcy gospodarstwa. Prowadzenie zastępstw przez co najmniej jeden rok.
Zgodność z celami	Cel strategiczny 1: Innowacyjna i zrównoważona gospodarka, cel strategiczny 2: Aktywna społeczność dla rozwoju, Cel strategiczny 3: Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia oraz Cel strategiczny 4: Partnerska Ziemia wysokomazowiecka strategii terytorialnej Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka”, a także: 1. Dynamiczna gospodarka (cele operacyjne: podlaski system otwartych innowacji, lokalna przedsiębiorczość); 2. Zasobni mieszkańcy (cele operacyjne: aktywni mieszkańcy, przestrzeń wysokiej jakości); 3. Partnerski region (cele operacyjne: kapitał społeczny, partnerstwa ponadregionalne) Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030
Komplementarność z innymi projektami	Komplementarność z projektami planowanymi do realizacji (nazwa projektu): - Projekt strategiczny 2: „Aktywna, przedsiębiorcza młodzież”

	- Projekt uzupełniający: „Podlaska Strefa Zrównoważonego Rozwoju” - Projekt uzupełniający: „Nie tylko rolnictwo - wsparcie tworzenia i rozwoju lokalnych przedsiębiorstw” - Projekt uzupełniający: „Podniesienie kompetencji cyfrowych mieszkańców OP”
Produkty projektu i ich wskaźniki	<u>Produkt</u>: Centrum Krajowego Białka Paszowego w ramach Doliny Rolniczej 4.0; <u>wskaźnik</u>: Centrum Krajowego Białka Paszowego <u>Produkt</u>: Organizacje badawcze uczestniczące we wspólnych projektach badawczych <u>Produkt</u>: Przedsiębiorstwa współpracujące z organizacjami badawczymi
Rezultaty bezpośrednie projektu i ich wskaźniki	Rezultat: Małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) wprowadzające innowacje produktowe lub procesowe Rezultat: Miejsca pracy utworzone we wspieranych jednostkach

3.1.2. Projekt strategiczny dla celu 2: „Aktywna, przedsiębiorcza młodzież”

Tabela 3 Informacje dotyczące projektu strategicznego dla celu 2: "Aktywna, przedsiębiorcza młodzież"

Tytuł projektu	„Aktywna, przedsiębiorcza młodzież”
Lider projektu	Powiat wysokomazowiecki, Gmina Ciechanowiec. Zintegrowany charakter projektu wynika z tego, iż realizuje cel 2 strategii partnerstwa, jego realizacja jest istotna względem potencjału rozwojowego w zakresie edukacji na poziomie co najmniej średnim wszystkich jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład partnerstwa. Mimo, że będzie realizowany przez jedną/dwie jednostki samorządu terytorialnego partnerstwa zaspokoi potrzeby edukacyjne jednostek samorządu wchodzących w skład partnerstwa a jego zakres oddziaływania wykróczy znacznie poza teren partnerstwa
Potrzeba realizacji projektu	Ograniczona przedsiębiorczość oraz dostępność wykształconych i przygotowanych kadr pracowniczych negatywnie wpływające na rozwój gospodarczy i społeczny obszaru. Obecny rozwój gospodarczy jest monokulturowy, istnieje potrzeba indukowania dywersyfikacji w obrębie rolnictwa, które jest i będzie fundamentem rozwoju, a także przyciągnięcie inwestycji przemysłowej/przemysłowych, w tym opartych na zaawansowanych technologiach i na potrzeby gospodarki w szczególności rolnictwa. To z kolei wymaga wykwalifikowanych kadr, których obecnie brakuje. Potrzebne są m.in. kadry dla rozwoju energetyki opartej na OZE, która jest perspektywiczną gałęzią gospodarki. W rezultacie obszar jest postrzegany przez młodych mieszkańców jako nieatrakcyjny rynek pracy, co m.in. skłania ich do opuszczania obszaru Partnerstwa. Rozwój przedsiębiorczości młodych ludzi wymaga edukowania ich w ramach edukacji formalnej, ale też – bardziej dla nich atrakcyjnej – nieformalnej, np. w formule Klubów Młodych Przedsiębiorców.

	Poziom świadomości społeczności OP, dotyczącej potrzeby chronienia środowiska i klimatu, jest – podobnie jak w całym kraju – dość niski. Istnieje więc potrzeba podnoszenia go, zwłaszcza u młodych ludzi, którzy będą ponosić konsekwencje ewentualnych zaniedbań w tej dziedzinie. Ważną potrzebą – w kontekście zatrzymania odpływu młodych ludzi z obszaru Partnerstwa - jest wytworzenie u nich poczucia wpływu na teraźniejszość i przyszłość (obecne funkcjonowanie rozwój) obszaru.
Odbiorcy projektu	Młodzież, szkoły ponadpodstawowe, przedsiębiorcy i firmy z terenu Partnerstwa, uczelnie wyższe, samorządy partnerskie
Koncepcja projektu	Projekt ma charakter zintegrowany – obejmuje działania edukacyjne w dwóch kluczowych obszarach: przedsiębiorczości oraz ochrony środowiska i klimatu, a także mające na celu upodmiotowienie młodzieży – pokazanie im, że mają wpływ na teraźniejszość i przyszłość obszaru Partnerstwa. Projekt pozwoli ograniczyć niedobór kadr w zawodach technicznych (np. mechanika, operatora maszyn, elektryka, informatyka, programisty, budowlanica), medycznych (np. lekarz, pielęgniarka, rehabilitant) i opieki społecznej itd., a także zwiększyć profesjonalizm i przedsiębiorczość młodych ludzi. Zadanie wymaga koordynacji planów, działań, inwestycji poszczególnych członków Partnerstwa, w szczególności w kontekście malejącej liczby dzieci rozpoczynających naukę; dodatkowo pogłębionej analizy planów uczniów ostatnich klas szkół podstawowych w kontekście wyboru szkoły średniej (z obszaru Partnerstwa czy spoza). Na działania projektu złożą się: ▪ Poszerzenie oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży - w kierunku innowacyjności, współpracy (umiejętność pracy zespołowej), przedsiębiorczości (m.in. podejście projektowe, współpraca klastrowa), w tym zwłaszcza w rolnictwie i przemyśle spożywczym, ochrony środowiska i klimatu - prowadzonych w atrakcyjnej dla młodych ludzi formule (wizyty studyjne, zajęcia praktyczne); ▪ Utworzenie technikum informatycznego i nowoczesnych technologii – np. we współpracy z Państwową Wyższą Szkołą Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży – PWSiP i Wyższą Szkołą Agrobiznesu w Łomży; ▪ Rozwój kształcenia zawodowego w istniejących (i ewentualnie nowych) placówkach – przywrócenie rangi zawodów rzemieślniczych; ▪ Współpraca szkół z placówkami nauki, współpraca szkół z placówkami edukacyjnymi w Polsce i za granicą, wykorzystanie polskich i zagranicznych dobrych praktyk w zakresie edukacji dla przedsiębiorczości (np. fińskiej organizacji 4H);
Zgodność z celami	Cel strategiczny 1: Innowacyjna i zrównoważona gospodarka, Cel strategiczny 2: Aktywna społeczność dla rozwoju”, Cel strategiczny 3: Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia
Komplementarność z innymi projektami	Projekt strategiczny 1: „Wysokomazowiecka Dolina Rolnicza 4.0” Projekt uzupełniający 1.1: „Nie tylko rolnictwo - wsparcie tworzenia i rozwoju lokalnych przedsiębiorstw Projekt uzupełniający 1.2: Turystyka instrumentem marketingu OP Projekt uzupełniający 2.2: „Podniesienie kompetencji cyfrowych mieszkańców OP” Projekt strategiczny 3: „Partnerstwo Ziemia wysokomazowiecka samowystarczalne energetycznie”

	Projekt uzupełniający 3.1: „Edukacja oraz planowanie przestrzenne chroniące nieodnawialne/wolno/trudno odnawialne zasoby: krajobraz, przyrodę, przestrzeń publiczną, materialne dziedzictwo kulturowe” Projekt uzupełniający 3.3: „Ekologia się opłaca”
Produkty projektu i ich wskaźniki	Produkt Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem Produkt: Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach uczniowskich Produkt: Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem Produkt: Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem Produkt: Liczba wspartych szkół Produkt: Pojemność sal lekcyjnych w nowych lub zmodernizowanych placówkach edukacyjnych
Rezultaty bezpośrednie projektu i ich wskaźniki	Rezultat: Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje lub kompetencje po opuszczeniu programu; Rezultat: Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty, którzy uzyskali kwalifikacje lub kompetencje po opuszczeniu programu Rezultat: Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek oświatowych

3.1.3. Projekty strategiczne dla celu 3: „Partnerstwo Ziemia wysokomazowiecka samowystarczalne energetycznie” „Partnerstwo Ziemi wysokomazowieckiej odpornej w czasie kryzysu”

Tabela 4 informacje dotyczące projektu strategicznego dla celu 3: „Partnerstwo Ziemia wysokomazowiecka samowystarczalne energetycznie”

Tytuł projektu	„Partnerstwo Ziemia wysokomazowiecka samowystarczalne energetycznie”
Lider projektu	Zintegrowany charakter projektu wynika z tego, iż realizuje cel3 strategii partnerstwa, jego realizacja jest istotna względem potencjału rozwojowego i potrzeb energetycznych wszystkich jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład partnerstwa, będzie realizowany w ramach jednego przedsięwzięcia, w którym partycypować w zależności od skali potrzeb będzie każda z jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład partnerstwa.
Potrzeba realizacji projektu	Problemy implikujące potrzebę realizacji projektu to m.in.: - wysoki poziom emisyjności (CO ₂ , inne szkodliwe związki chemiczne, np. benzo(a)piren, pyły PM10, PM2,5,) obecnych źródeł energii na OP, przyczyniający się do pogorszenia warunków dla zdrowia mieszkańców oraz klimatycznego efektu cieplarnianego powodującego niekorzystne i niebezpieczne dla człowieka i innych istot żywych zjawiska klimatyczne (ocieplanie) i pogodowe (wzrost gwałtownych zjawisk (susze, huragany, gwałtowne opady itp.); - niewystarczający rozwój energetyki opartej na OZE na terenie powiatu wysokomazowieckiego; - możliwość obniżenia jednostkowych kosztów energii i ciepła odbiorcom końcowym z terenu OP (indywidualnym i przedsiębiorcom); - możliwość realizacji wspólnych działań Partnerstwa na rzecz zapewnienia samowystarczalności energetycznej obszaru Partnerstwa poprzez rozwój energetyki rozproszonej i odnawialnej opartej na lokalnych zasobach.
Odbiorcy projektu	Mieszkańcy, przedsiębiorcy OP, samorządy partnerskie
Koncepcja projektu	W ramach przygotowania projektu do realizacji nastąpi: rozpoznanie potrzeb danej gminy czy powiatu w zakresie zużycia energii pierwotnej, istniejących instalacji produkcji energii i ciepła, oszacowanie zdolności produkcyjnych w zakresie źródeł odnawialnych w tym dopasowanie technologii i rodzaju źródła w warunkach poszczególnych gmin i powiatu; oszacowanie kosztów planowanych inwestycji. Kluczowym działaniem będzie określenie potencjału odnawialnych źródeł energii (zasoby wiatru, biomasy, wody), wskazanie optymalnych lokalizacji źródeł, a następnie obsługa administracyjna i prawna przedsięwzięć w zależności od tego, kto będzie odbiorcą końcowym (mieszkaniec, użytkownicy budynków publicznych) W obliczu wyzwań klimatyczno-energetycznych projekt będzie jednym z istotnych elementów dążenia do samowystarczalności, zapewnia autonomii i niezależność, korzyści finansowe oraz większego bezpieczeństwa energetycznego W zakresie samowystarczalności energetycznej gmin należy uwzględnić uwarunkowania zarówno bieżące, jak i przyszłe w zakresie popytu na energię elektryczną oraz zasobów energetycznych. Proces ten obejmie m.in. następujące

	elementy: 1. Wybór lokalizacji jednostek wytwórczych i omówienie kryteriów lokalizacyjnych. 2. Przegląd technologii możliwych do zastosowania oraz wybór technologii odpowiedniej do charakterystyki terenu. 3. Stworzenie modelu funkcjonowania jednostki samowystarczalnej energetycznie na podstawie danych technicznych oraz danych rzeczywistych dotyczących produkcji i zużycia energii. Projekt będzie obejmował tylko niektóre rodzaje OZE tj. innowacyjne, w których brakuje systemów wsparcia operacyjnego lub gdy technologia OZE jest niewystarczająco dojrzała lub charakteryzuje się wyższym ryzykiem albo niższą rentownością; paliwa alternatywne i magazyny. Zastosowany zostanie Poradnik „Dofinansowanie inwestycji w zakresie odnawialnych źródeł energii”
Zgodność z celami	Cel strategiczny 3: Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia, Cel strategiczny 1: Innowacyjna i zrównoważona gospodarka, Cel strategiczny 2: Aktywna społeczność dla rozwoju, Cel strategiczny 4: Partnerska Ziemia wysokomazowiecka.
Potencjalne źródło finansowania	Krajowy Plan Odbudowy, Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 lub inne programy współfinansowane środkami UE
Komplementarność z innymi projektami	Projekt uzupełniający 1.1: „Podlaska Strefa Zrównoważonego Rozwoju”, Projekt uzupełniający 1.2: „Nie tylko rolnictwo - wsparcie tworzenia i rozwoju lokalnych przedsiębiorstw”. Projekt uzupełniający 3.1: „Edukacja oraz planowanie przestrzenne chroniące nieodnawialne/wolno/trudno odnawialne zasoby: krajobraz, przyrodę, przestrzeń publiczną, materialne dziedzictwo kulturowe” 3.2.3.2. - Projekt uzupełniający 3.2: „Ochrona zasobów wodnych obszaru Partnerstwa” 3.2.3.3. - Projekt uzupełniający 3.3: „Ekologia się opłaca”
Produkty projektu i ich wskaźniki	<u>Produkt</u>: Liczba jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej z OZE <u>Produkt</u>: Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej (w tym: energii elektrycznej, energii ciepłej) <u>Produkt</u>: Rozwiązania w zakresie magazynowania energii elektrycznej
Rezultaty bezpośrednie projektu i ich wskaźniki	<u>Rezultat</u>: Wytworzona energia odnawialna ogółem (w tym: energia elektryczna, energia ciepła) Rezultat: Szacowana emisja gazów cieplarnianych

Tabela 5 informacje dotyczące projektu strategicznego dla celu 3: "Partnerstwo Ziemi wysokomazowieckiej odpornej w czasie kryzysu"

Tytuł projektu	„Partnerstwo Ziemi wysokomazowieckiej odpornej w czasie kryzysu”
Lider projektu	Zintegrowany charakter projektu wynika z tego, iż realizuje on cel 3 strategii partnerstwa, jego realizacja jest istotna względem potencjału rozwojowego i potrzeb nieprzerwanego dostępu do wody wszystkich jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład partnerstwa. Niniejszy cel będzie realizowany w ramach przedsięwzięcia realizowanego wspólnie przez członków

	partnerstwa. Realizacja przedsięwzięcia przez Partnerstwo pozwoli osiągnąć efekt skali i zaspokoić w tym względzie potrzeby jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład partnerstwa i samego Partnerstwa jako takiego.
Potrzeba realizacji projektu	Problemy implikujące potrzebę realizacji projektu to m.in.: - niezadawalający stan infrastruktury technicznej (np. kanalizacyjnej) oraz brak na niektórych obszarach - zanieczyszczenie środowiska - zanieczyszczenia gleby, wód gruntowych i powierzchniowych ściekami komunalnymi, spalanie śmieci w piecach wywożenie śmieci do lasu, (dzikie wysypiska) - możliwość realizacji wspólnych działań Partnerstwa na rzecz zapewnienia skutecznego zarządzania bezpieczeństwem systemów zaopatrzenia w wodę obszaru Partnerstwa poprzez rozwój systemu wodno-kanalizacyjnego pod kątem jego odporności na sytuacje kryzysu. Kluczowe potrzeby w zakresie kryzysu wodnego w czasie kryzysu w tym wojny to zapewnienie: Dostępu zasobu wody choćby minimalnego zaopatrzenia - co najmniej 15 litrów wody na osobę dziennie (cele bytowe), w sytuacji awaryjnej, w tym minimum 3-4 litry na picie i higienę. Awaryjne źródła wody tj. konieczność uruchomienia studni głębinowych, zapewnienie beczkowsów oraz dostęp do czystej wody pitnej, w tym filtrów przenośnych, tabletek odkażających i możliwości gotowania wody. Ochrona infrastruktury: Zabezpieczenie sieci wodociągowych przed zniszczeniem oraz zapewnienie zasilania awaryjnego dla pomp. Strategia sanitarna: Odpowiednie zarządzanie ściekami i dostęp do wody sanitarnej, aby zapobiec chorobom zakaźnym. Magazynowanie: Posiadanie elastycznych zbiorników na wodę oraz własnych zapasów na pierwsze dni kryzysu. Dostęp do bezpiecznej wody w czasie konfliktów jest tak samo ważny jak żywność i opieka medyczna, a zniszczona infrastruktura wodna bezpośrednio zagraża przetrwaniu ludności cywilnej.
Odbiorcy projektu	Mieszkańcy, przedsiębiorcy OP, samorządy partnerskie
Koncepcja projektu	W ramach przygotowania do realizacji wspólnego przedsięwzięcia nastąpi: rozpoznanie potrzeb każdej z gmin Partnerstwa oraz

	powiatu w zakresie dostępu do sieci wodno-kanalizacyjnej, istniejących ujęć, stanu istniejącej infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, oszacowanie zdolności oparcia się sytuacji kryzysowej i sytuacji zagrożenia dla bezpieczeństwa społeczności w zakresie dostępu do wody w tym dopasowanie wybór sposobu dostosowania istniejącej infrastruktury do potrzeb poszczególnych gmin i powiatu; oszacowanie kosztów planowanych inwestycji. Przedsięwzięcie/projekt z zakresu gospodarki ściekowej dotyczyć będzie budowy, przebudowy, remontu/modernizacji sieci kanalizacyjnych, oczyszczalni ścieków wraz z rozwiązaniami mającymi na celu zwiększenie odporności na sytuacje kryzysowe. Projekt będzie polegać na budowie, przebudowie, remoncie/modernizacji ujęć wody, stacji uzdatniania wody, sieci wodociągowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą. Projekt będzie zawierał elementy zabezpieczające infrastrukturę krytyczną przed atakami sabotażowo - dywersyjnymi tj. rozwiązania techniczne zwiększające bezpieczeństwo wodne, gotowość cywilną i niezawodność systemów W obliczu zagrożenia sytuacjami kryzysowymi w tym wojną projekty będą istotnymi elementami dążenia do samowystarczalności, zapewnienia autonomii i odporności społeczeństwa Partnerstwa, jak również zwiększy poziom bezpieczeństwa.
Zgodność z celami	Cel strategiczny 3: Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia, Cel strategiczny 1: Innowacyjna i zrównoważona gospodarka, Cel strategiczny 2: Aktywna społeczność dla rozwoju, Cel strategiczny 4: Partnerska Ziemia wysokomazowiecka.
Potencjalne źródło finansowania	Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027, Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027
Komplementarność z innymi projektami	Projekt uzupełniający 1.1: „Podlaska Strefa Zrównoważonego Rozwoju”, Projekt uzupełniający 1.2: „Nie tylko rolnictwo - wsparcie tworzenia i rozwoju lokalnych przedsiębiorstw”. Projekt uzupełniający 3.1: „Edukacja oraz planowanie przestrzenne chroniące nieodnawialne/wolno/trudno odnawialne zasoby: krajobraz, przyrodę, przestrzeń publiczną, materialne dziedzictwo kulturowe” 3.2.3.2. - Projekt uzupełniający 3.2: „Ochrona zasobów wodnych obszaru Partnerstwa”

	3.2.3.3. - Projekt uzupełniający 3.3: „Ekologia się opłaca”
Produkty projektu i ich wskaźniki	<u>Produkt</u>: Długość nowych lub zmodernizowanych sieci wodociągowych w ramach zbiorowych systemów zaopatrzenia w wodę <u>Produkt</u>: Długość nowych lub zmodernizowanych sieci kanalizacyjnych w ramach zbiorowych systemów odprowadzania ścieków Produkt: Wydajność nowo wybudowanych lub zmodernizowanych instalacji oczyszczania ścieków Produkt: Straty wody w systemie zaopatrzenia w wodę
Rezultaty bezpośrednie projektu i ich wskaźniki	<u>Rezultat</u>: Ludność przyłączona do udoskonalonych zbiorowych systemów zaopatrzenia w wodę Rezultat: Ludność przyłączona do zbiorowych systemów oczyszczania ścieków co najmniej II stopnia

3.2. Projekty uzupełniające

3.2.1. Projekty uzupełniające celu 1 - „Innowacyjna i zrównoważona gospodarka”:

3.2.1.1. „Podlaska Strefa Zrównoważonego Rozwoju” - projekt odpowiada na deficyty miejsc pracy oraz rozwój produktów lokalnych. Koncepcja obejmuje utworzenie inkubatora kuchennego w Krzyżewie, utworzenie spółdzielni rolniczej, utworzenie Centrum Aktywności Gospodarczej, utworzenie obszaru rozwoju przedsiębiorczości oraz obszaru zabudowy usługowo-mieszkaniowej, utworzenie obszaru energetyki odnawialnej. Projekt jest zgodny z celami: „Innowacyjna i zrównoważona gospodarka” i „Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia” i komplementarny z projektem strategicznym „Wysokomazowiecka Dolina Rolnicza 4.0”. (*Partner wiodący: Gmina Sokoły*).

3.2.1.2. „Nie tylko rolnictwo - wsparcie tworzenia i rozwoju lokalnych przedsiębiorstw” - utworzenie Biura Promocji Gospodarczej OP, oferującego wsparcie informacyjne i doradcze oraz pomoc w spełnieniu wymogów proceduralnych związanych z procesem inwestycyjnym (w tym: opracowanie i wdrożenie standardów wsparcia z wykorzystaniem dobrych praktyk z OP, Polski i zagranicy). Poprawa infrastruktury: kabli internetowych, dostępu do sieci - biznes musi mieć szybki dostęp, sieci energetyczne. Rozwój sieci dróg lokalnych - modernizacja. Oferta wsparcia informacyjnego i doradczego oraz pomoc w spełnieniu wymogów. Kluby Młodych Przedsiębiorców w gminach partnerskich. Projekt jest zgodny z celami: „Innowacyjna i zrównoważona gospodarka” i „Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia” i komplementarny z projektem strategicznym „Wysokomazowiecka Dolina Rolnicza 4.0”. (*Partner Wiodący: Gmina Czyżew*).

3.2.1.3. „Turystyka instrumentem marketingu OP” - Projekt odpowiada na potrzeby obszaru Partnerstwa zagrożonego migracją młodych mieszkańców poza jego granice wskutek braku atrakcyjnej bazy sportowo-rekreacyjnej i możliwości spędzania wolnego czasu. Jednocześnie stwarza bazę wspomagającą profilaktykę chorób układu kostnego dzieci i młodzieży oraz osób starszych. Również buduje infrastrukturę turystyczną w OP, której niedostatek ogranicza korzystanie przez turystów z walorów przyrodniczo - historycznych OP. Projekt obejmuje ścieżki rowerowe - trasa turystyczna prowadząca przez OP wzdłuż najważniejszych atrakcji turystycznych, trasa rowerowa Narwiański Park Narodowy - Ciechanowiec, infrastrukturę turystyczną na terenach zalewów wzdłuż rzeki Brok, Nurzec, Narew: baseny, siłownie, amfiteatry, tężnie solankowe, wieże widokowe. Wioska tematyczna „Zaścianek szlachecki”. Tworzenie historycznych grup rekonstrukcyjnych itp. w oparciu o żywe tradycje szlacheckie. Projekt jest zgodny z celami: „Innowacyjna i zrównoważona gospodarka” i „Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia” i komplementarny z projektem strategicznym „Wysokomazowiecka Dolina Rolnicza 4.0”. (*Partner Wiodący: Gmina Ciechanowiec*).

3.2.2. Projekty uzupełniające celu 2 - „Aktywna społeczność dla rozwoju”:

3.2.2.1. - *„Wsparcie dla realizacji potrzeb mieszkaniowych młodych ludzi na obszarze Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” - Świadoma polityka osiedleńcza. Realizacja programu mieszkaniowego na rzecz młodych ludzi, z wykorzystaniem funkcjonujących w Polsce wzorców. Poszerzenie możliwości podjęcia przez młodych mieszkańców atrakcyjnej pracy na OP - poprzez wspieranie rozwoju nowoczesnych gałęzi gospodarki na OP. System zachęt dla nowych i powracających mieszkańców, w tym/w szczególności absolwentów szkół średnich i wyższych. Oferta osiedleńcza dla repatriantów - osób polskiego pochodzenia. System zachęt osadniczych dla rodzin pracowników z Ukrainy. Projekt jest zgodny z celami: „Aktywna społeczność dla rozwoju”, „Innowacyjna i zrównoważona gospodarka” i „Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia” oraz komplementarny z projektem strategicznym „Aktywna, przedsiębiorcza młodzież”. (Partner Wiodący: Gmina Kulesze Kościelne)*

3.2.2.2. - *„Podniesienie kompetencji cyfrowych mieszkańców OP” - w zakresie korzystania z e-usług i bezpieczeństwa w Internecie” - Bezpłatne szkolenia dla mieszkańców OP w zakresie korzystania z Internetu w następujących obszarach: „Rodzic w Internecie”, „Mój biznes w sieci”, „Moje finanse i transakcje w sieci”, „Działam w sieciach społecznościowych”, „Tworzę własną stronę internetową (blog)”, „Kultura w sieci”, „Rolnik w sieci”. Zwiększenie wykorzystania IT w gospodarce i usługach publicznych świadczonych przez samorządy OP na rzecz przedsiębiorców. Zbudowanie platformy cyfrowej oferującej lokalne produkty i usługi. Projekt jest zgodny z celami: „Aktywna społeczność dla rozwoju”, „Innowacyjna i zrównoważona gospodarka” i „Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia” oraz komplementarny z projektem strategicznym „Aktywna, przedsiębiorcza młodzież”. (Partner Wiodący: Gmina Klukowo)*

3.2.2.3. - *„Srebrny kapitał” - Aktywizacja mieszkańców w wieku poprodukcyjnym na rzecz rozwoju osobistego oraz integracja, w tym integracja tematyczna (grupy zainteresowań) i międzypokoleniowa. Aktywizacja mieszkańców w wieku poprodukcyjnym na rzecz rozwoju społecznego OP. „Uspołecznianie” pomocy społecznej - rozwój „nieaktywnych” form samopomocy oraz wolontariatu. Rozbudowa Szpitala Ogólnego w Wysokiem Mazowieckiem o część poradni specjalistycznych. Teleopieka dla seniorów. Projekt jest zgodny z celami: „Aktywna społeczność dla rozwoju”, „Innowacyjna i zrównoważona gospodarka” i „Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia” oraz komplementarny z projektem strategicznym „Aktywna, przedsiębiorcza młodzież”. (Partner Wiodący: Gmina Sokoły)*

3.2.3. Projekty uzupełniające dla celu 3:

3.2.3.1. - *„Edukacja oraz planowanie przestrzenne chroniące nieodnawialne/wolno/trudno odnawialne zasoby: krajobraz, przyrodę, przestrzeń publiczną, materialne dziedzictwo kulturowe” - (Partner Wiodący: Kulesze Kościelne)*

3.2.3.2. - *„Ochrona zasobów wodnych obszaru Partnerstwa” - Wykorzystanie błękitno-zielonej infrastruktury do łagodzenia skutków zmian klimatycznych. Mała retencja, zatrzymanie wody w rowach melioracyjnych. Zintensyfikowanie działań edukacyjnych*

w obszarze gospodarki komunalnej, poprawa infrastruktury, m.in. budowa przydomowych oczyszczalni ścieków. Zalesianie nieużytków. Budowa zbiornika retencyjnego na rzece Brok w mieście Wysokie Mazowieckie. Utworzenie zbiornika retencyjnego na rzece Mianka o powierzchni około 8 ha, który będzie obejmował tereny przyległe po obu stronach koryta rzeki. Na terenach przyległych do zbiornika planuje się docelowo przedsięwzięcia z zakresu sportu, turystyki i rekreacji. *(Partner Wiodący: Miasto Wysokie Mazowieckie i Gmina Nowe Piekuty)*

3.2.3.3. - „*Ekologia się opłaca*” - „*Żywe*” lekcje dla dzieci i młodzieży na temat walorów przyrodniczych i kulturowych Doliny Narwi w Ośrodku Edukacji Przyrodniczej „Młynarzówka” oraz z wykorzystaniem ścieżek przyrodniczych w Narwiańskim Parku Narodowym. Wizyty dzieci i młodzieży w Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu. *(Partner Wiodący: Kobylin-Borzymy)*.

3.2.4. Projekty uzupełniające dla celu 4:

3.2.4.1. - „*Wykorzystanie narzędzi cyfrowych i baz danych funkcjonujących w każdej gminie dla sprawnego świadczenia usług publicznych na obszarze Partnerstwa*” - Podniesienie kompetencji cyfrowych mieszkańców OP w zakresie korzystania e-usług i bezpieczeństwa w internecie. Wykorzystanie narzędzi cyfrowych i baz danych funkcjonujących w każdej gminie dla sprawnego zarządzania gospodarką komunalną OP. *(Partner Wiodący: Nowe Piekuty)*

3.2.4.2. - „*Upowszechnianie funduszy sołeckich i budżetów obywatelskich na obszarze Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka*” - Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz rozwoju i silniejszego związania ich z miejscem życia. *(Partner Wiodący: Gmina Wysokie Mazowieckie)*

4. Warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii

4.1. Wymiar organizacyjny

Efektywna realizacja każdej strategii terytorialnej wymaga odpowiedniej, sprawnej struktury decyzyjnej i wykonawczej. Jeszcze większa jest potrzeba takiej struktury w przypadku strategii terytorialnej Partnerstwa, obejmującej znaczny obszar i znaczną liczbę niezależnych jednostek administracyjnych.

W przypadku Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” na strukturę tę złożą się:

- Rada Partnerstwa w osobach: Starosty, Burmistrzów i Wójtów jednostek samorządu terytorialnego, będących członkami Partnerstwa.

Rada Partnerstwa będzie organem decyzyjnym w kwestiach dotyczących m.in.:

- składu Partnerstwa,
- organów Partnerstwa i sposobów ich funkcjonowania,
- sposobu podejmowania decyzji,
- wyboru projektów do realizacji,
- sposobów finansowania wybranych projektów,
- zaangażowania innych niż członkowie Partnerstwa partnerów w realizację projektów oraz zasad ich zaangażowania,
- wszelkich innych kwestii związanych z realizacją strategii terytorialnej a mających żywotne znaczenie dla członków Partnerstwa.

- Centrum Działań Wspólnych (CDW) – jako w pewnym sensie operator strategii, uczestniczący w zarządzaniu realizacją strategii. W strukturze CDW znajdują się następujące komórki:

- Dział Analiz Społeczno-Ekonomicznych (DASE) – odpowiedzialny za m.in. analizy sytuacji ekonomicznej, społecznej i środowiskowej obszaru Partnerstwa, diagnozy potrzeb i zagrożeń, propozycje działań realizujących potrzeby i eliminujących/ograniczających zagrożenia;

- Dział Projektowy – odpowiedzialny za przekształcanie wypracowanych przez DASE propozycji działań w projekty; pozyskiwanie środków i zarządzanie realizacją projektów, w tym identyfikację ekspertów i wykonawców oraz współpracę z nimi;

- Centrum Kompetencji – odpowiedzialne za prowadzenie Banku Wiedzy i dystrybucję tej wiedzy wśród Partnerów, prowadzenie Akademii Samorządowca – organizowanie zdalnych i bezpośrednich szkoleń, wizyt studyjnych itp.

- Dział Komunikacji Społecznej – odpowiedzialny za ankietowanie różnych grup społecznych obszaru Partnerstwa odnośnie problemów, potrzeb i możliwości rozwojowych, a także za informowanie społeczności obszaru o działaniach Partnerstwa.

▪ Komórki/stanowiska w urzędach gmin i starostwie tworzących Partnerstwo, bezpośrednio zaangażowanych we wdrażanie strategii i projektów z niej wynikających. Będą one pełnić funkcję lokalnych koordynatorów działań w ramach projektów realizujących strategię.

Partnerstwo Ziemi Wysokomazowieckiej jako innego instrumentu terytorialnego wymaga formalnego umocowania do działania.

Analizując rozwiązania w zakresie instytucjonalizacji partnerstwa przedyskutowano następujące formy organizacyjne dopuszczalne prawnie:

- Stowarzyszenie JST - mogą być one zakładane przez co najmniej trzech założycieli, stosuje się do nich przepisy dotyczące każdego innego stowarzyszenia rejestrowego. Zasady, a także ich organizację i tryb pracy zgodnie z którymi funkcjonują takie stowarzyszenia, są określone w ich statutach.
- Porozumienie międzygminne - polega na powierzeniu zadań jednostek samorządu bezpośrednio (bez tworzenia dedykowanej osoby prawnej) innej jednostce samorządu
- Związek międzygminny, powiatowy lub powiatowo-gminny czyli specyficzna korporacja prawa publicznego tworzona w celu wspólnego wykonywania zadań publicznych przez samorządy gmin lub/i powiatów w drodze porozumień zatwierdzanych następnie uchwałami ich rad.

Zdecydowano, iż najkorzystniejsza forma instytucjonalną dla partnerstwa Ziemi Wysokomazowieckiej będzie porozumienie międzygminne w ramach, którego powierzy się realizację zadań Partnerstwa w szczególności zarządzania Strategią Partnerstwa Miastu Wysokie Mazowieckie z znacznym wsparciem Powiatu Wysokomazowieckiego.

Zarządzanie realizacją strategii obejmuje także aktualizację zapisów strategii. Strategia powinna być dokumentem żywym, odpowiadającym aktualnej sytuacji i potrzebom społeczności obszaru Partnerstwa - wymaga więc okresowej aktualizacji. Procedura aktualizacji powinna mieć, tak jak proces opracowania strategii, charakter uspołeczniony. Mieszkańcy obszaru oraz interesariusze powinni uczestniczyć w tworzeniu i konsultowaniu zmian w dokumencie. Potrzeba aktualizacji powinna wynikać z, prowadzonych przez Dział Analiz Społeczno-Ekonomicznych Centrum Działań Wspólnych, analiz zmian zachodzących na obszarze Partnerstwa oraz z ewaluacji procesu wdrażania dotychczasowej wersji strategii, a nie z założonych terminów. Takie podejście wyeliminuje niepotrzebne, a generujące koszty (finansowe, czasowe itp.) prace aktualizacyjne, nie wynikające z rzeczywistej potrzeby.

Ważne jest opracowanie procedury dotyczącej wyłączenia z Partnerstwa lub rezygnacji któregoś z Partnerów z członkostwa. Istnienie takiej procedury będzie działać dyscyplinująco na pasywnych/problemowych członków Partnerstwa, a w skrajnych przypadkach zapewni transparentność ewentualnego wyłączenia, eliminując partykularny charakter takiej decyzji. Przygotuje także wszystkich Partnerów, wyłączonego/rezygnującego i pozostałych, na

ewentualne koszty wynikające z takiej sytuacji: organizacyjne, finansowe, polityczne czy moralne.

4.2. Wymiar społeczny

„Żywa” strategia to nie tylko strategia aktualna i realizowana, ale także strategia funkcjonująca w świadomości mieszkańców obszaru Partnerstwa.

Ta świadomość, przekładając się na dopływ informacji o sytuacji na obszarze oraz propozycji działań ograniczających/eliminujących problemy i wykorzystujących potencjały obszaru, warunkuje aktualność strategii. Sprawia ona, że strategia będzie nadal odpowiadać potrzebom społeczności obszaru Partnerstwa.

Świadomość istnienia i realizowania strategii jest także warunkiem zaangażowania się interesariuszy w proces realizacji, a to będzie oznaczać zwiększenie potencjału realizacyjnego o zasoby interesariuszy (finansowe, organizacyjne, wiedzę, umiejętności, kontakty itp.). W niektórych przypadkach zasoby te mogą się okazać kluczowymi dla realizacji ważnych dla społeczności obszaru działań.

W końcu, świadomość istnienia i realizowania strategii, a także jej rezultatów, u mieszkańców obszaru przekłada się na dobrze rozumiane korzyści polityczne w przypadku realizujących ją samorządów, biznesowe - w przypadku realizujących ją podmiotów gospodarczych i wizerunkowe – w przypadku organizacji społecznych.

Dlatego wdrażanie strategii będzie obejmować działania informacyjne kierowane do społeczności obszaru. Kluczową rolę w tym procesie odegra Dział Komunikacji Społecznej (DKS) Centrum Działań Wspólnych – we współpracy z Partnerami i mediami obejmującymi swym zasięgiem obszar Partnerstwa. Podstawą działań informacyjnych będzie Plan Komunikacji Społecznej opracowany przez DKS.

Komunikacja społeczna będzie miała szczególne znaczenie w przypadku projektów dotyczących mało znanych społecznościom lokalnym obszarów tematycznych lub tematów obciążonych uprzedzeniami.

Ważnym celem działań komunikacyjnych będzie pokazywanie mieszkańcom korzyści z funkcjonowania Partnerstwa. Świadomość tych korzyści będzie budować pozycję Partnerstwa i poparcie dla jego idei, co będzie przeciwdziałać ewentualnym działaniom destrukcyjnym wobec Partnerstwa w przypadku zmian politycznych w członkowskich JST.

5. System monitoringu i oceny skuteczności realizacji strategii

5.1. Wskaźniki realizacji strategii

Na potrzeby monitoringu realizacji Strategii Partnerstwa przyjęto poniższe wskaźniki realizacji celów strategicznych. Stanowią one też istotny element do analiz prac Centrum

Działów Wspólnych, którego jednym z pierwszych zadań, w ramach Działu Analiz Społeczno-Ekonomicznych (DASE) – odpowiedzialnego za m.in. analizy sytuacji ekonomicznej, społecznej i środowiskowej obszaru Partnerstwa, diagnozy potrzeb i zagrożeń, propozycje działań realizujących potrzeby i eliminujących/ograniczających zagrożenia. **Wskaźniki rezultatu strategicznego** – stosowane do określenia stopnia osiągnięcia założonych celów strategicznych;

- **Wskaźniki produktu** - stosowane do oceny efektywności zaplanowanych i wykonywanych poszczególnych projektów.

Tabela 6 Wskaźniki produktów i rezultatów strategicznych

Wskaźnik	Miara	Wartość bazowa (2019)	Stan docelowy (2030)	Źródło danych	Częstość pomiaru
Rezultat strategiczny: Saldo migracji osób w wieku 15-39 lat na 1000 osób	%	-0,65	spadek	GUS, MRL Partnerstwa	Co 2 lata
Rezultat strategiczny: Wpływy JST z tytułu udziału we wpływach BP z CIT przypadające na 1000 osób w wieku produkcyjnym	zł	0,14	wzrost	GUS, MRL Partnerstwa	roczna
Rezultat strategiczny: Absolwenci techników i szkół ogólnokształcących (w danym roku)	osoby	262	wzrost	GUS,	roczna
Rezultat strategiczny: Liczba zarejestrowanych wytwórców energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii w formie małych instalacji	sztuki	3	wzrost	Raport Prezesa URE	oosroczna
Rezultat strategiczny: Podmioty gospodarcze sektora prywatnego	liczba	3922	wzrost	statystyka GUS	Co 2 lata
Cel strategiczny 1: : Innowacyjna i zrównoważona gospodarka					
Produkt: Przedsiębiorstwa współpracujące z	liczba	0	10	Raport monitoringowy, dane własne	2027

organizacjami badawczymi					
Cel strategiczny 2: Aktywna społeczność dla rozwoju					
Produkt: Liczba wspartych szkół	<i>liczba</i>	0	1	Raport monitoringowy, dane własne	2027
Cel strategiczny 3: Czyste środowisko i wysokiej jakości przestrzeń do życia					
Produkt: Długość nowych lub zmodernizowanych sieci wodociągowych w ramach zbiorowych systemów zaopatrzenia w wodę	<i>km</i>	0	13,80	Raport monitoringowy, dane własne	2029

5.2. System monitorowania strategii

Niezbędnym elementem systemu wdrażania strategii terytorialnej Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” są monitoring i ewaluacja procesu wdrażania strategii. Podstawowe cele monitoringu i ewaluacji to:

- nabywanie przez Partnerów wiedzy co już udało się zrobić – zarówno w aspekcie ilościowym/rzeczowym (zrealizowane zadania) jak i jakościowym (jakie są efekty zrealizowanych działań – ich wpływ na jakość życia mieszkańców obszaru Partnerstwa;
- nabywanie przez Partnerów wiedzy czego nie udało się zrobić i dlaczego – w celu zaproponowania środków zaradczych lub dostosowania projektów/strategii – zaproponowania działań możliwych do realizacji, może w mniejszym stopniu, ale prowadzących do realizacji jej celów;
- nabywanie przez Partnerów wiedzy jak działa struktura wdrażająca strategię, w jakim stopniu jest efektywna, ewentualnie: jakiego wsparcia/zmian wymaga, by zwiększyć swoją efektywność;

Zgodnie z metodyką **monitoring** jest:

- procesem zbierania informacji;
- systematycznym badaniem czy projekt/realizacja strategii przebiega zgodnie z planem, czy osiąga zamierzone na danym etapie produkty i rezultaty;
- procedurą wykonywaną w trakcie realizacji projektu/strategii, badającą trzy elementy: harmonogram działań, budżet i rezultaty, pod kątem ich zgodności z planem;
- procesem, za który odpowiedzialne są osoby zarządzające projektem/strategią

W przypadku monitoringu realizacji strategii terytorialnej Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” ciałem odpowiedzialnym za jego prowadzenie będzie Dział Projektowy (DP) Centrum Działań Wspólnych. Realizując to zadanie DP będzie współpracował z komórkami w urzędach gmin i starostwa JST tworzących Partnerstwo, bezpośrednio zaangażowanych we wdrażanie strategii i projektów z niej wynikających.

Monitoring strategii terytorialnej Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” obejmie następujące zagadnienia:

- stopień realizacji wskaźników produktu, rezultatu bezpośredniego i rezultatu strategicznego/oddziaływania (monitoring rzeczowy),
- analizę źródeł finansowania projektów, finansowych aspektów realizacji projektów/przedsięwzięć i zintegrowanych projektów, a także skutki finansowe dla budżetów poszczególnych partnerów (monitoring finansowy),
- zakres i oddziaływanie podejmowanych działań komunikacyjnych,
- zgodność procesu realizacji projektów z założonym harmonogramem.

Czas i okres pomiaru, sposób pozyskiwania danych:

- monitoring będzie procesem stałym – będzie dotyczył całego okresu wdrażania strategii terytorialnej Partnerstwa;
- pomiary będą dokonywane na koniec miesiąca, a podsumowywanie ich wyników – raz na kwartał; podsumowane wyniki będą prezentowane w formie raportów kwartalnych; dane będą pozyskiwane od liderów realizowanych projektów.

5.3. Ocena (ewaluacja) stopnia osiągnięcia celów strategicznych

Zgodnie z metodyką **ewaluacja** jest:

- badaniem wybranych elementów projektu
- procesem odpowiadającym na pytanie: czy i jak udało nam się osiągnąć zamierzone cele oraz w jaki sposób udało nam się je osiągnąć?
- procesem wykonywanym po wybranym elemencie projektu lub po całościowej realizacji projektu,
- procesem, za który są odpowiedzialne osoby zarządzające projektem (ewaluacja wewnętrzna) albo wynajęta instytucja/osoba (ewaluacja zewnętrzna).

Elementy podlegające ewaluacji

Ewaluacja jest to **działanie analityczne - oceniające** jakość procesów, w przypadku strategii terytorialnej mające na celu ocenę efektywności realizacji jej celów i projektów i przedstawienie wniosków lub/i rekomendacji.

W związku z powyższym ewaluacji wdrażania strategii terytorialnej Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” zostaną poddane te same elementy co w przypadku monitoringu.

Ewaluacja obejmie m.in. diagnozę czynników społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych i techniczno-środowiskowych w momencie zakończenia wdrażania dokumentu, w oparciu o ogólnodostępne dane statystyczne oraz pozyskiwane od Partnerów. Proces ewaluacji będzie miał charakter uspołeczniony (bardziej szczegółowy opis tego aspektu w rozdziale 6).

Czas i okres pomiaru, sposób pozyskiwania danych:

- w procesie ewaluacji wykorzystywane będą dane i informacje z procesu monitoringu;
- zakłada się, że Partnerstwo „Ziemia wysokomazowiecka” będzie prowadziło ewaluację co 3 lata - interwał taki pozwoli na dostarczanie wystarczającego materiału będącego jej przedmiotem dzięki realizacji znaczącego wolumenu działań projektowych oraz ograniczy obciążenie struktury realizującej strategię wynikającą z procesu ewaluacji; wnioski z ewaluacji zostaną wykorzystane w kolejnych latach realizacji strategii;
- niezależnie od prowadzenia wyżej opisanej formy ewaluacji, dopuszcza się, że Rada Partnerstwa, a także Centrum Działań Wspólnych mogą inicjować bieżącą ocenę realizacji strategii, której przedmiotem będzie efektywność stosowanych instrumentów i całego systemu wdrażania.

Dobra ewaluacja jest procesem trudnym - dla zapewnienia fachowości (wysokiej jakości wniosków), bezstronności i obiektywności oceny podmiotów oraz osób odpowiedzialnych za funkcjonowanie Partnerstwa i wdrażanie strategii - ewaluacje zostaną powierzone ekspertom zewnętrznym, jednak będą odbywały się w ścisłej współpracy i pod nadzorem Rady Partnerstwa.

Kryteriami ewaluacji będą:

- trafność – kryterium to pozwoli ocenić, w jakim stopniu przyjęte cele strategii Partnerstwa odpowiadają zidentyfikowanym problemom/potrzebom i możliwościom beneficjentów (czy zaplanowane działania są w lokalnych warunkach wykonalne);
- skuteczność – kryterium to pozwoli ocenić, w jakim stopniu zostały osiągnięte cele strategii terytorialnej, zdefiniowane na etapie jej tworzenia,
- efektywność – kryterium to pozwoli ocenić efektywność podmiotów realizujących projekty oraz, pośrednio, systemu wdrażania strategii, czyli stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych produktów (nakłady to zasoby finansowe i ludzkie oraz poświęcony czas).
- użyteczność - kryterium to pozwoli ocenić użyteczność efektów projektu dla społeczności lokalnej;
- trwałość - kryterium to pozwoli ocenić trwałość rezultatów zrealizowanych projektów.

Wyniki ewaluacji zostaną wykorzystane do:

- podsumowania i oceny efektów dotychczasowej realizacji strategii terytorialnej,
- poprawy jakości działań bieżących i planowanych,
- podniesienia poziomu uspołecznienia działań i zwiększenia poparcia społecznego,
- zaprezentowania efektów działań Partnerstwa społeczności obszaru, instytucjom regionalnym i krajowym odpowiedzialnym za rozwój lokalny i regionalny, a także innym partnerstwom terytorialnym i samorządom zainteresowanym tworzeniem takich partnerstw.

5.4. System oceny funkcjonowania Partnerstwa

Warunkiem efektywnego wdrażania strategii terytorialnej jest dobrze funkcjonujące Partnerstwo. Dlatego, oprócz monitoringu i ewaluacji procesu wdrażania strategii będą prowadzone: monitoring oraz okresowe ewaluacje funkcjonowania Partnerstwa. Podstawowym ich celem jest nabywanie przez Partnerów wiedzy jak działa Partnerstwo, co ewentualnie ogranicza jego efektywność oraz określenie działań eliminujących te ograniczenia.

Monitoring oraz okresowe ewaluacje funkcjonowania Partnerstwa będą miały inny charakter niż monitoring i ewaluacje wdrażania strategii. Będą oparte nie tyle na wskaźnikach (choć nie muszą wykluczać danych liczbowych, np. dotyczących aktywności poszczególnych członków w pracach Partnerstwa typu posiedzenia Rady Partnerstwa, tematyczne grupy/spotkania robocze itp.), co na okresowych spotkaniach (proponowana ich częstotliwość to 12 miesięcy, a w razie potrzeby częściej) poświęconych temu zagadnieniu, na których lider Partnerstwa podsumuje dotychczasową działalność Partnerstwa i wskaże ewentualne deficyty – jako wstęp do dyskusji poświęconej sposobom ich wyeliminowania, a także, ewentualnie, przedstawi propozycje rozwoju działań/struktury/sposobu funkcjonowania Partnerstwa.

6. Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych

6.1. Partycypacja społeczna na etapie przygotowywania strategii

Proces opracowania Strategii terytorialnej Partnerstwa ZWM miał z założenia charakter uspołeczniony, gdyż w projekcie CWD przyjęto partycypacyjno-eksperymentalny model realizacji tego procesu. Jego rdzeniem było utworzenie Rady Partnerstwa jako organu decyzyjnego w procesie tworzenia i realizacji strategii oraz Grupy Roboczej jako organu wykonawczego w procesie tworzenia strategii. Oba ciała składają się z przedstawicieli Partnerów - Powiatu wysokomazowieckiego i Gmin. Partycypacja ma niejako podwójny wymiar, gdyż JST ze swej natury reprezentują mieszkańców OP, a ponadto ich przedstawiciele są także mieszkańcami. W skład Rady Partnerstwa Ziemia wysokomazowiecka wchodzi starosta/burmistrzowie/wójtowie. W skład Grupy Roboczej wchodzi delegowani przez szefów JST merytoryczni pracownicy: zastępca burmistrza, sekretarze, kierownicy wydziałów i referatów, pracownicy dysponujący wiedzą i doświadczeniem projektowym na szczeblu gminy.

Okres pandemii COVID-19, na który przypadła realizacja etapu CWD związanego z przygotowaniem strategii utrudnił uspołecznienie procesu tworzenia strategii terytorialnej z bezpośrednim zaangażowaniem szerszej grupy mieszkańców OP - nie tylko z powodu znaczącego ograniczenia bezpośredniego udziału interesariuszy, ale także z powodu skupienia uwagi mieszkańców na obiektywnie dla nich ważniejszych kwestiach zdrowotnych. W tym czasie dominującym sposobem komunikacji były kontakty internetowe i telefoniczne. Efektywność kontaktów zdalnych z wykorzystaniem aplikacji internetowych w społecznościach wiejskich i małomiasteczkowych była dość niska. Dodatkowym utrudnieniem była zbieżność okresu wypracowywania celów i propozycji projektów z okresem urlopów i żniw. Mimo tych niekorzystnych warunków, zaproponowane przez doradców ZMP dość zróżnicowane działania uspołeczniające, były integralną częścią procesu.

W ramach diagnozy obszaru Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” przeprowadzono trzy badania ankietowe: młodzieży szkół ponadpodstawowych, liderów oraz mieszkańców. Liczba respondentów w badaniu młodzieży z terenu Partnerstwa wynosiła 239 osób, w tym 50,63 % stanowiły kobiety. Większość respondentów uczestniczących w badaniu - 66,53 % pochodziła z miejscowości na terenie wiejskim na obszarze Partnerstwa. Młodzież pytano m.in. o jakość obszaru Partnerstwa jako miejsca do życia i rozwoju; czynniki, które skłaniają do pozostania na obszarze oraz te, które skłaniają do jego opuszczenia; warunki, których spełnienie może ją zatrzymać; plany zawodowe; motywację do podjęcia własnej działalności gospodarczej, prowadzenia własnej firmy, gospodarstwa rolnego; ich system wartości oraz postrzeganie i zaufanie do lokalnego otoczenia i jego instytucji.

Opinie i wyobrażenia młodzieży są ważnym prognostykiem przyszłości tego obszaru - jego szans rozwojowych i zagrożeń widzianych z perspektywy młodych, ambitnych mieszkańców. Warto podkreślić o 7,4 % wyższą ocenę atrakcyjności prowadzenia własnego gospodarstwa

rolnego oraz o 6,2 % wyższą ocenę atrakcyjności pracy w rolnictwie przez młodzież z partnerstwa, co może wynikać z faktu, że najbliższa rodzina prowadzi gospodarstwo rolne w prawie połowie badanej populacji partnerstwa, przy średniej dla kraju na poziomie 26 %.

Ankieta adresowaną dla mieszkańców wypełniły 588 osoby, z czego aż 68,88% respondentów stanowiły kobiety. Podobnie jak młodzież, oceniali oni obszar Partnerstwa jako miejsce do życia i rozwoju, wskazując jego atuty i najsłabsze strony. Mieszkańcy wskazywali też rodzaje i kierunki przedsięwzięć, jakie powinny zostać podjęte w pierwszej kolejności dla poprawy sytuacji i rozwoju obszaru. Hierarchia wskazanych deficytów pokrywała się z danymi opinii mieszkańców wszystkich 38 partnerstw badanych w skali kraju, co potwierdza tym samym powszechność i społeczną wagę tych kwestii.

Na ankietę adresowaną dla liderów z gmin OP „Ziemia wysokomazowiecka” odpowiedziała stosunkowo duża ich liczba -109 osób. Próba była dobrana celowo i uwzględniała 4 podstawowe kategorie: liderów administracji, gospodarki, sektora społecznego oraz tzw. liderów opinii. Zgodnie z metodyką przyjęto założenie, że to grupa mająca najlepszą wiedzę i orientację odnośnie realiów życia w swoich gminach - OP i duży wpływ na to, co się w nich dzieje. Ich opinia może być zatem potraktowana jako opinia lokalnych ekspertów i przynajmniej współdecydentów, a w każdym razie osób pełniących ważne role i funkcje w lokalnych społecznościach i instytucjach samorządowych i poza-samorządowych (VIP). Wielu z nich aktywnie uczestniczyło w procesie diagnozy i było aktywnych w dalszych pracach projektu CWD. Stąd szczególna wartość informacyjna i wskaźnikowa ich odpowiedzi. Obraz gmin OP w opinii ich liderów jest najbardziej optymistyczny. Konsekwencją takiej oceny jest lista priorytetów proponowanych przez liderów w odpowiedzi na pytanie ankiety: Jakiego rodzaju działania należy podjąć w ciągu najbliższych lat w gminach obszaru Partnerstwa, aby młodzi mieszkańcy wracali tu po zakończeniu edukacji/studiów i tu mogli budować swoją przyszłość? Proszę wymienić te najważniejsze Pana/i zdaniem. Lista przedsięwzięć i ich hierarchia niemal się pokrywa z odpowiedzią liderów na inne skategoryzowane pytanie: Jakiego rodzaju przedsięwzięcia powinny zostać zrealizowane w obszarze Partnerstwa w pierwszej kolejności, żeby poprawić warunki życia i zachęcić mieszkańców - zwłaszcza młodych, do pozostania bądź powrotu?

Dzięki badaniom uzyskano silnie legitymizowaną odpowiedź co do strategicznych kierunków działania Partnerstwa. Ich uzupełnieniem są odpowiedzi na kolejne pytania dotyczące wewnętrznych i zewnętrznych czynników sprzyjających lub utrudniających obecnie współpracę pomiędzy JST w obszarze partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka”, a także roli i wpływu poszczególnych instytucji lokalnych na to, co dzieje się w gminach OP.

Poziom legitymizacji diagnozy wzmocniła debata społeczna dotycząca raportu diagnostycznego Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka”, która odbyła się w dniu 22 kwietnia 2021 za pośrednictwem platformy zoom. Do udziału w debacie zaproszono interesariuszy, w tym liderów z środowiska gospodarczego, społecznego, liderów opinii oraz przedstawicieli rad powiatu, miasta i gmin. W spotkaniu uczestniczyli członkowie Rady Partnerstwa oraz Grupy Roboczej. W debacie wzięło udział blisko 70 osób. Wszystkie wskazane w debacie komentarze zostały poddane analizie w dalszych pracach nad strategią

i uwzględnione w opisie kierunków strategicznych oraz przy wyborze kluczowych przedsięwzięć.

W spotkaniach wypracowujących cele strategii terytorialnej oraz propozycje projektów do realizacji w jej ramach brało udział szersze grono interesariuszy, także spoza Rady i Grupy Roboczej. Byli to przedstawiciele następujących środowisk: pomocy społecznej, oświaty (nauczyciele i dyrektorzy szkół, młodzież), działacze Kół Gospodyń Wiejskich i Uniwersytetu Trzeciego Wieku, seniorzy, przedsiębiorcy. W spotkaniach Grupy Roboczej brali udział przedstawiciele praktycznie wszystkich Partnerów.

W okresie 9 grudnia 2020 – 30 września 2021 Rada Partnerstwa spotkała się 11 razy (w tym 4 razy bezpośrednio i z udziałem doradców), a Grupa Robocza aż 33 razy, z czego 5 spotkań miało charakter bezpośredni - odbywały się one na terenie różnych gmin (Wysokie Mazowieckie, Sokoły, Kulesze Kościelne, Nowe Piekuty, Szepietowo), co podkreślało partnerski charakter projektu.

W dniu 19 maja 2021 roku odbyło się również spotkanie online organizowane przez Urząd Marszałkowski w Białymstoku. Tematem było omówienie stanu prac w ramach projektu CWD - Partnerstwa JST w woj. podlaskim. Uczestniczyli przedstawiciele Rady Partnerstwa + Grupy Roboczej + Doradcy Związku Miast Polskich + przedstawiciele Podlaskiego Urzędu Marszałkowskiego.

Została także opracowana i skierowana do mieszkańców ankieta dotycząca propozycji projektów dystrybuowana przez Partnerów - umieszczona na ich stronach internetowych oraz wysyłana bezpośrednio do interesariuszy. Wypracowane na warsztatach cele i projekty strategii Partnerstwa zostały poddane ocenie mieszkańców poprzez zamieszczenie ich na stronach internetowych Partnerów.

Partnerzy zamieszczali na swoich stronach internetowych informacje dotyczące realizacji projektu CWD:

<https://www.wysokiemazowieckie.pl/index.php/component/content/category/62-cwd?layout=blog> (link do dedykowanej strony lidera).

Ponadto, doradcy Partnerstwa odbyli szereg indywidualnych spotkań:

- z przedstawicielami Rady Partnerstwa w: Wysokiem Mazowieckiem, Ciechanowcu, Czyżewie, Gminie Sokoły, Gminie Kulesze Kościelne, Gminie Nowe Piekuty, Gminie Szepietowo, Gminie Klukowo, połączone z wizjami lokalnymi gmin partnerskich;
- z przedsiębiorcami i przedstawicielami sektora gospodarczego (wizyty studyjne): z Zarządem Mlekovity w Wysokiem Mazowieckiem; przedsiębiorca handlowy z Nowych Piekut, Zarząd Podlaskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Szepietowie, przedsiębiorcą z branży hotelarskiej - Hotel Nowodwory w Ciechanowcu;
- z interesariuszami szeroko pojętego sektora turystycznego, oświaty i kultury: Miejski Ośrodek Kultury w Wysokiem Mazowieckiem, Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu, Ciechanowiecki Ośrodek Kultury i Sportu, Hodowla alpaka - Ranczo Sówka w Bujence, Zarząd Narwiańskiego Parku Narodowego - „Młynarzówka” w Kurowie, Izba Tradycji Regionalnej

Rolnictwa w Nowych Piekutach, Dyrekcja ZSR Krzyżewo, Centrum Turystyczno-Rehabilitacyjne w Krzyżewie;

- z interesariuszami sektora społecznego: Klubem Seniorów, Kołem Gospodyń Wiejskich w Gminnym Ośrodku Kultury w Nowych Piekutach.

W ramach procesu przygotowania Strategii na podstawie art. 46 i 47 ustawy z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Białymstoku wydał 30 stycznia 2024 r. opinię o braku przesłanek do przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla przedmiotowej Strategii, a więc Strategia nie stwarza konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

6.2. Partycypacja społeczna na etapie realizacji strategii

Także etap realizacji strategii terytorialnej będzie miał charakter uspołeczniony, co będzie służyło jakości realizowanych projektów (przez wykorzystanie uwag i opinii mieszkańców odnośnie przystawalności projektów do potrzeb, ewentualnych sugestii specjalistów /interesariuszy z obszaru Partnerstwa dotyczących optymalizacji działań projektowych) oraz uzyskaniu poparcia społecznego dla realizacji działań (które przełoży się na minimalizację ryzyka wystąpienia postaw o charakterze obstrukcyjnym, możliwość włączenia się = zwiększenie potencjału realizacyjnego w działania) .

Integralny charakter partycypacji społecznej w trakcie realizacji strategii zapewni organizacyjna struktura, na którą złożą się:

- już funkcjonująca Rada Partnerstwa, w skład której wchodzi interesariusze (z możliwością jej poszerzenia o nowych kluczowych interesariuszy – przedstawicieli sektorów: gospodarczego, społecznego i publicznego). Rada będzie organem decydującym o kierunkach realizacji strategii, w tym o realizowanych w danym okresie projektach. Będzie też nadzorować proces realizacji i uczestniczyć w jego ewaluacji, wykorzystując rezultaty działań monitorujących;
- Centrum Działań Wspólnych – jednostka wykonawcza odpowiedzialna za realizację strategii, a w szczególności jego trzy komórki:
 - Komórka Komunikacji Społecznej (KKS), której rolą będzie m.in. informowanie społeczności OP o działaniach Partnerstwa oraz ankietowanie różnych grup społecznych odnośnie problemów, potrzeb i możliwości rozwojowych obszaru. KKS będzie też opracowywała doroczny raport o realizacji strategii, który będzie prezentowany opinii publicznej za pomocą mediów elektronicznych i drukowanych;
 - Komórka Analiz Społeczno-Ekonomicznych (KASE), która – m.in. w oparciu o zebrane przez KKS informacje i opinie mieszkańców i interesariuszy – będzie opracowywać diagnozy potrzeb i zagrożeń oraz propozycje działań;

- Zespół Projektowy CP (ZP), który będzie włączał mieszkańców/interesariuszy w proces przekształcania propozycji działań wypracowanych przez KASE w projekty (m.in. organizując tematyczne grupy fokusowe i prowadząc indywidualne wywiady pogłębione). ZP będzie też prowadził działania monitorujące realizację projektów na potrzeby ewaluacji procesu realizacji strategii.

Partnerstwo Ziemi wysokomazowieckiej reaguje na zmianę sytuacji w kraju, w szczególności na wzrost poczucia w społeczeństwie zagrożona kryzysem i ewentualną wojną. W obliczu rosnącego napięcia ewentualnymi atakami np. o znamionach sabotażu w stosunku do infrastruktury krytycznej, członkowie partnerstwa dokonali analizy ewentualnych zagrożeń i możliwości ich odporu i uznali, iż w ramach realizacji Strategii Partnerstwa skupią się na projektach dotyczących budowania przez Partnerstwo jego odporności na czas kryzysu, w szczególności zapewnienie dostępu do wody. Tym samym w duch zasady, iż Partnerstwo jest „żywe” i na bieżąco reaguje na zmianę sytuacji na swoim terytorium zapoczątkowano procedurę zmiany dokumentu Strategii, ale w niewielkim aspekcie polegającym na dodaniu możliwości realizacji w ramach Strategii projektu Partnerstwa nastawionych na zagwarantowanie dostępu do wody.

6.3. Partycypacja społeczna na etapie oceny efektów strategii

Zrealizowane w ramach strategii projekty, a poprzez nie – także cele, zostaną poddane ewaluacji ex-post. Ewaluacja obejmie m.in. diagnozę czynników społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych i techniczno-środowiskowych w momencie zakończenia wdrażania dokumentu w oparciu o ogólnodostępne dane statystyczne oraz pozyskiwane od partnerów.

Proces ewaluacji będzie miał charakter uspołeczniony. Społeczność obszaru Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” będzie w nim uczestniczyć na dwa sposoby: biernie i czynnie. Partycypacja w sposób bierny będzie polegała na poinformowaniu przez Partnerstwo społeczności obszaru o efektach wdrożenia strategii ze szczególnym uwzględnieniem trwałości podjętych działań oraz ich synergii, zarówno w wymiarze terytorialnym, jak i instytucjonalnym.

Partycypacja społeczności lokalnej w sposób czynny w procesie oceny rezultatów wdrażania strategii będzie polegać na wykorzystaniu opinii mieszkańców co do efektów strategii, uzyskanej poprzez:

- badania sondażowe na temat oceny procesów, które zaszły na obszarze partnerstwa w trakcie i po zakończeniu wdrażania strategii;
- badania fokusowe dot. jakości życia na obszarze objętym partnerstwem;
- debatę z udziałem władz publicznych i parterów społeczno-gospodarczych na temat efektów zrealizowanych działań.

7. Źródła finansowania - potencjalne źródła finansowania dla poszczególnych projektów

Strategia terytorialna Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” obejmuje cele w obrębie wielu sfer: gospodarczej, społecznej, środowiska i różnego typu działania – rozwijające kapitał ludzki i społeczny, infrastrukturalne i organizacyjne/zarządcze, realizowane przez podmioty publiczne, społeczne i komercyjne. Jej realizacja przez Partnerstwo implikuje współpracę wielu podmiotów. Ma też charakter wieloletni - średnioterminowy. Dlatego finansowanie działań w ramach strategii będzie opierać się na wielu i różnorodnych źródłach i często mieć charakter montażu finansowego. Potencjalnymi źródłami finansowania są:

- budżet Państwa,
- fundusze celowe i inne środki publiczne,
- środki z funduszy Unii Europejskiej oraz innych państw lub organizacji i instytucji,
- budżety jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład Partnerstwa (środki własne JST),
- środki własne prywatnych podmiotów (współ)realizujących, w tym wnoszony w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP),
- środki własne organizacji społecznych,
- pożyczki i kredyty.

7.1. Środki pochodzące z budżetu Państwa i funduszy celowych

Istotnym źródłem finansowania zamierzeń strategicznych Partnerstwa będą programy i narzędzia wsparcia finansowane z budżetu państwa i innych środków publicznych:

Tabela 7 Podział środków finansowych z budżetu Państwa, funduszy celowych i itp.

Środki z budżetu Państwa, fundusze celowe i inne środki publiczne	
Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych	Fundusz ma na celu bezzwrotne dofinansowanie projektów inwestycyjnych realizowanych przez gminy, powiaty i miasta lub ich związki w całej Polsce.
Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	W ramach funduszu środki trafiają do gmin, powiatów i miast w całej Polsce m.in.: na inwestycje ważne dla społeczności lokalnych.
Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg Samorządowych	Fundusz ma na celu poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego i parametrów technicznych lokalnej sieci

	drogowej, a także poprawę oraz zwiększenie atrakcyjności i dostępności terenów inwestycyjnych.	
Program Rozwoju Elektromobilności	W ramach programu finansowane będą projekty związane z rozwojem elektromobilności oraz transportem opartym na paliwach alternatywnych;	
Pozostałe, przykładowe, programy finansowane z budżetu państwa	w zakresie ochrony środowiska	realizowane przez NFOŚiGW oraz właściwy WFOŚiGW, środki wojewody podlaskiego lub Ministerstw Obrony Narodowej w zakresie obrony cywilnej
	w zakresie opieki nad osobami niepełnosprawnymi	realizowane przez PFRON
	w zakresie aktywizacji osób starszych	• Program Senior+ • Program „Aktywni+” na lata 2021-2025

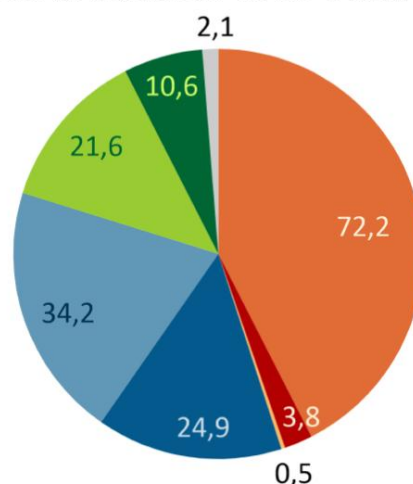
Źródło: Opracowanie ZMP

7.2. Środki pochodzące z funduszy Unii Europejskiej

Głównymi zewnętrznymi źródłami finansowania projektów w ramach strategii terytorialnej będą środki z funduszy unijnych w ramach Wieloletnich Ram Finansowych UE na lata 2021-2027 oraz Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększenia Odporności w ramach, których alokacja dla Polski wynosi ogółem 170 mld euro.

Ryc. 3. Alokacja środków finansowych z Unii Europejskiej dla Polski

Alokacja dla Polski – ogółem ~ 170 mld EUR w ramach WRF i RRF*

* WRF - Wieloletnie Ramy Finansowe

* RRF - Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększonej Odporności

Źródło: Opracowanie ZMP

Kluczowe źródło finansowania projektów przewidzianych w ramach strategii stanowić będą środki funkcjonujące w ramach Umowy Partnerstwa określającej perspektywę finansową polityki spójności na lata 2021-27 oraz instrumentów w ramach Krajowego Planu Odbudowy. Środki pochodzące z Unii Europejskiej dystrybuowane będą w ramach programów zarządzanych z poziomu krajowego lub regionalnego.

Tabela 8 Podział środków finansowych z funduszy Unii Europejskiej

Środki z funduszy Unii Europejskiej na poziomie krajowym	
Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności	KPO związane jest z odbudową i tworzeniem odporności społeczno-gospodarczej Polski po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19 oraz proponowane do realizacji reformy i inwestycje. KPO składa się z 5 komponentów, stanowiących obszary koncentracji reform i inwestycji: A. Odporność i konkurencyjność gospodarki B. Zielona energia i zmniejszenie energochłonności C. Transformacja cyfrowa D. Efektywność, dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia E. Zielona, inteligentna mobilność Łącznie w ramach KPO zaplanowano wydatkowanie 35,970 mld euro. Z czego 23,858 mld euro to środki bezzwrotne i 12,112 mld euro z części pożyczkowej RRF
Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)	Następca Programu Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ). Program przyczyni się do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. FEnIKS wesprze również inwestycje transportowe oraz dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Planowany budżet to: ponad 25 mld euro.

Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG)	Program jest kontynuacją dwóch wcześniejszych programów: Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 (POIG) oraz Inteligentny Rozwój 2014-2020 (POIR). FENG będzie wspierał realizację projektów badawczo-rozwojowych, innowacyjnych oraz takich, które zwiększają konkurencyjność polskiej gospodarki. Z programu będą mogli skorzystać m.in. przedsiębiorcy, instytucje z sektora nauki, konsorcja przedsiębiorstw oraz instytucje otoczenia biznesu, w szczególności ośrodki innowacji. Planowany budżet to ok 7,9 mld euro.
Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS)	Następca Programu Wiedza Edukacja Rozwój (POWER). Główne obszary działania FERS to: praca, edukacja, zdrowie oraz dostępność. Program będzie wspierał projekty z zakresu: poprawy sytuacji osób na rynku pracy, zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, zapewnienia opieki nad dziećmi, podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji, integracji społecznej, rozwoju usług społecznych i ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia.
Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC)	Jest następcą programu Polska Cyfrowa (POPC), który w latach 2014-2020 wspierał cyfryzację w Polsce. FERC będzie koncentrował się przede wszystkim na: zwiększeniu dostępu do ultraszybkiego Internetu szerokopasmowego, udostępnieniu zaawansowanych e-usług pozwalających w pełni na elektroniczne załatwienie spraw obywateli i przedsiębiorców, zapewnieniu cyberbezpieczeństwa w ramach nowego dedykowanego obszaru interwencji, rozwoju gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, rozwoju współpracy międzysektorowej na rzecz tworzenia cyfrowych rozwiązań problemów społeczno-gospodarczych, wsparciu rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze cyberbezpieczeństwa dla jednostek samorządu terytorialnego (jst) i przedsiębiorców. Planowany budżet FERC to ok. 2 mld euro.

Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027[Program Polska Wschodnia+]	Program będzie realizowany na obszarze 5-ciu dotychczasowych województw Polski Wschodniej oraz regionu statystycznego mazowieckiego regionalnego. Wybrane działania Programu skierowane będą do miast: stolic województw (5), miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze oraz innych miast subregionalnych (ośrodki wzrostu), stanowiących zaplecze usług publicznych dla obszarów (wiejskich) zagrożonych trwałą marginalizacją. Działania Programu pogrupowano w 5 priorytetów, odpowiadających celom polityki spójności Unii Europejskiej: przedsiębiorczość i innowacje, energia i klimat, spójna sieć transportowa, kapitał społeczny, turystyka oraz usługi uzdrowiskowe, pomoc techniczna. Całkowity budżet programu wynosi 2 508 mln EUR z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Dla woj. podlaskiego przypadnie kwota 418 mln EUR.
---	--

Źródło: Opracowanie ZMP

Na poziomie regionalnym strategia terytorialna może być finansowania w ramach Programu **Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027**, o łącznej alokacji ok. 1,3 mld Euro.

Strategia terytorialna Partnerstwa może być realizowana również w oparciu o wykorzystanie innych źródeł zewnętrznych, w tym:

- Programów Interreg – w ramach współpracy transgranicznej regionów sąsiadujących ze sobą, współpracy transnarodowej kilkunastu państw w danym regionie Europy oraz współpracy międzynarodowej obejmująca cały obszar UE,
- Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
- Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020. Komisja Europejska decyzją z 31 sierpnia 2021 roku zaakceptowała strategiczną zmianę Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 wprowadzającą m. in okres przejściowy dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2021-2022. Budżet PROW 2014-2020 zwiększył się łącznie o ponad 4,5 mld euro, w tym: 3 595,5 mln euro środków publicznych w związku z wprowadzeniem okresu przejściowego i 944,7 mln euro środków z Europejskiego Instrumentu Odbudowy. Środki te zasilą znane instrumenty wsparcia PROW 2014-2020:

- Inwestycje mające na celu ochronę wód przed zanieczyszczeniem azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych - 47 mln EUR;
- Rozwój przedsiębiorczości - rozwój usług rolniczych – 189 mln EUR;
- Gospodarka wodno-ściekowa – 376, 4 mln EUR;
- Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami – 262 mln EUR;
- Dobrostan zwierząt – 70,3 mln EUR.

Środki te zasilą także utworzenie dwóch nowych instrumentów w ramach PROW 2014-2020, tj.:

- działanie „Zarządzanie ryzykiem”
- operacje typu „Zarządzanie zasobami wodnymi na gruntach rolnych” w ramach działania „Inwestycje w środki trwałe”.

Jako istotne źródło finansowania Partnerstwa ZWM wskazać należy Plan strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, który będzie w ramach tzw. II filaru wspierać wszechstronny rozwój obszarów wiejskich. Na ten cel planuje się przeznaczyć w skali całej Polski kwotę 4.686 mln EUR ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Należy założyć, że część tych środków mogłaby być ukierunkowana na realizację Strategii, tym bardziej, że wszystkie gminy Partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” to obszary wiejskie z istotnym znaczeniem rolnictwa.

Identyfikacja źródeł finansowania planowanych inwestycji jest niezmiernie istotna. Obecnie środki przeznaczane przez gminy na przedsięwzięcia pochodzą głównie z funduszy unijnych i krajowych programów rządowych. Dodatkowo jednostki sektora finansów publicznych, mogą korzystać ze zwrotnych form finansowania inwestycji, czyli kredytów. To pozwala na współfinansowanie projektów w ramach montażu finansowych. Jednak jednostki samorządu terytorialnego zostały wyposażone w możliwość kreowania indywidualnego zestawu narzędzi pozwalającego na gromadzenie funduszy na ten proces oraz angażowanie inwestorów prywatnych. Ponieważ nie zawsze uda się pozyskać środki na planowane inwestycje z funduszy unijnych, dlatego też ważne jest zadbanie o rozwój alternatywach źródeł finansowania. Jedną z takich form finansowania przedsięwzięć jest formuła partnerstwa publiczno-prywatnego. Finansuje się za pomocą tej formuły projekty inwestycyjno-eksploatacyjne realizowane w oparciu o umowę długoterminową zawartą przez władze publiczne i podmioty sektora prywatnego (podmioty rynkowe), których celem jest stworzenie niezbędnej infrastruktury rzeczowej, finansowej i organizacyjnej, umożliwiającej świadczenie usług publicznych. Przedsięwzięcia w formule PPP sprawdzają się przede wszystkim w:

- w projektach obejmujących budowę parkingów miejskich,

- w transporcie publicznym,
- infrastrukturze drogowej i transportowej,
- infrastrukturę wodnokanalizacyjną,
- infrastruktura ciepłownicza,
- w projektach oświetleniowych mających za zadanie podnoszenie jakości przestrzeni miejskiej.

Dla przedsiębiorcy celem realizacji projektu jest generowanie i maksymalizacja zysków, dla samorządu terytorialnego - ożywienie gospodarcze obszaru.

Powyższe źródła finansowania należy rozpatrywać jako katalog otwarty, który może ulec zmianom, z uwagi na aktualnie opracowywaną nową perspektywę finansowania 2021-2027. Czas realizacji projektów nastąpi w latach 2022-2027. Tym samym należy zakładać, że w tym okresie mogą pojawić się inne formy dofinansowania skierowane dla inwestycji realizowanych przez samorządy.

W związku ze złożoną i wielowymiarową konstrukcją wszystkie projekty strategiczne będą finansowane z wielu często niezależnych od siebie źródeł uruchamianych w różnym czasie i na różnych zasadach. W tej sytuacji kluczowym czynnikiem sukcesu będzie skuteczna koordynacja działań związanych z realizacją wielu przedsięwzięć częściowych (komponentów) składających się na każdy z projektów strategicznych.

8. Spis rysunków

Ryc. 1. Cele Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego	30
Ryc. 2. Cele Wspólnej Polityki Rolnej	31
Ryc. 3. Alokacja środków finansowych z Unii Europejskiej dla Polski	59

9. Spis tabel

Tabela 1 Cele Partnerstwa "Ziemia wysokomazowiecka"	28
Tabela 2 Informacja dotycząca projektu strategicznego dla celu 1: "Wysokomazowiecka Dolina Rolnicza 4.0 jako element Podlaskiej Doliny Rolniczej 4.0"	32
Tabela 3 Informacje dotyczące projektu strategicznego dla celu 2: "Aktywna, przedsiębiorcza młodzież"	34
Tabela 4 informacje dotyczące projektu strategicznego dla celu 3: "Partnerstwo Ziemia wysokomazowiecka samowystarczalna energetycznie"	37
Tabela 5 informacje dotyczące projektu strategicznego dla celu 3: " Partnerstwo Ziemi wysokomazowieckiej odpornej w czasie kryzysu"	38
Tabela 6 Wskaźniki produktów i rezultatów strategicznych	48
Tabela 7 Podział środków finansowych z budżetu Państwa, funduszy celowych i itp.	58
Tabela 8 Podział środków finansowych z funduszy Unii Europejskiej.....	61

